

ELEKTRONISK OVERVÅKING I POLITIARRESTEN

I hvilken grad ivaretas de innsattes personvern?

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 525
Leveringsfrist: 25.11.2010

Til sammen 17 941 ord

19.11.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema og problemstilling	1
1.2	Aktualitet	1
1.3	Metode	1
1.4	Avgrensninger	2
1.4.1	Avgrensninger i forbindelse med internasjonale rettskilder	2
<u>2</u>	<u>OM RETTSKILDEBILDET</u>	<u>4</u>
2.1	Lov	4
2.1.1	Straffeprosessloven	4
2.1.2	Politoloven	4
2.1.3	Menneskerettighetsloven	4
2.2	Forskrifter	5
2.2.1	Forskrift om bruk av politiarrest	5
2.2.2	Politiinstruksen	5
2.3	Rundskriv	5
2.4	Lokal instruks	5
2.5	Forarbeider	5
2.6	Rettspraksis	5
2.7	Andre organers praksis	6
2.8	Internasjonale organers praksis	6
2.8.1	Den europeiske menneskerettighetsdomstol	6
2.8.2	Den europeiske torturkomité	6
2.8.2.1	Torturkomiteens besøk i Norge	7
2.8.2.2	Vurdering av komiteens uttalelser	8

<u>3</u>	<u>OM POLITIARREST</u>	<u>11</u>
3.1	Hva er politiarrest?	11
3.2	Kort om forholdet til legalitetsprinsippet	11
3.3	Ulike hjemler for bruk av politiarrest	12
3.3.1	Pågrepelse med hjemmel i straffeprosessloven	12
3.3.2	Innbringelse med hjemmel i politiloven	13
<u>4</u>	<u>OM PERSONVERN</u>	<u>14</u>
4.1	Hva er personvern?	14
4.2	Behovet for personvernregler i politiarresten	14
<u>5</u>	<u>HVA ER ELEKTRONISK OVERVÅKING OG HVORFOR BRUKES DET?</u>	<u>17</u>
5.1	Hva er elektronisk overvåkingsutstyr?	17
5.2	Hva innebærer bruk av elektronisk overvåkingsutstyr?	18
5.3	Hvilke hensyn anføres for bruk av elektronisk overvåking?	19
5.3.1	Hva innebærer plikten til tilsyn?	20
5.3.1.1	“Skjerpet tilsyn” overfor syke og berusede	20
<u>6</u>	<u>ADGANGEN TIL BRUK AV ELEKTRONISK OVERVÅKING</u>	<u>22</u>
6.1	Overvåking av aktiviteten i cellene	22
6.1.1	Særregler for risikoarrestanter	23
6.1.2	Overvåking av toalett	24
6.2	Overvåking av “arrestområdet for øvrig”	24
6.2.1	Rett til ukontrollert kommunikasjon med lege og advokat	25
6.3	Overvåking ved visitasjon	25
6.3.1	Sivilombudsmannens bemerkninger	27
6.3.2	Bli personvernet godt nok ivaretatt ved visitasjon?	28
6.3.3	Bør regelen om visitasjon være absolutt?	29

6.4	Delkonklusjon	29
<u>7</u>	<u>VARSEL OM ELEKTRONISK OVERVÅKING</u>	<u>32</u>
7.1	Hvorfor er varsel om overvåking viktig?	32
7.2	Kravene til varsling	32
7.3	Delkonklusjon	33
<u>8</u>	<u>LAGRING OG SLETNING AV OVERVÅKINGSMATERIALE</u>	<u>34</u>
8.1	Hva innebærer det at lyd- og bildeopptak lagres?	34
8.1.1	Hovedregel: Slettes etter 48 timer	34
8.1.2	Unntak: Lagring utover 48 timer	35
8.2	Hva er formålet med lagring av lyd- og bildeopptak?	36
8.3	Betydningen av tidspunktet for overføring til fengsel	38
8.4	Forslag om å utvide lagringstiden	39
8.5	Delkonklusjon	39
<u>9</u>	<u>EMK ART. 3 – FORBUD MOT TORTUR, UMENNESKELIG OG NEDVERDIGENDE BEHANDLING</u>	<u>41</u>
9.1	Innledende bemerkninger	41
9.1.1	Grensen mot artikkel 8	42
9.2	Betydningen av torturkomiteens uttalelser	42
9.3	Hvilke handlinger rammes av artikkel 3?	42
9.3.1	Hva er “torture”?	43
9.3.2	Hva er “inhuman” og “degrading” behandling?	44
9.4	Foreligger det “a minimum level of severity”?	46
9.4.1	“nature and context of the treatment”	46
9.4.2	“the manner and method”	46
9.4.3	“duration of the treatment”	47

9.4.4	“physical and mental effects”	47
9.4.5	“the sex, age and state of health of the victim”	48
9.4.6	Er terskelen overskredet?	49
9.5	Er elektronisk overvåking umenneskelig eller nedverdiggende behandling?	51
9.6	Delkonklusjon	53
<u>10</u>	<u>EMK ART. 8 - RETTEN TIL PRIVATLIV</u>	<u>54</u>
10.1	Innledende bemerkninger om bestemmelsen	54
10.1.1	Grensen mot artikkel 3	55
10.1.2	Grensen mot artikkel 5	55
10.2	Anvendelsesområde - Hva omfattes av “retten til privatliv”?	55
10.3	Hjemmelskravet	57
10.4	Formålskravet	60
10.5	Nødvendighetskravet	60
10.5.1	“Et sterkt samfunnsmessig behov”	61
10.5.2	Proporsjonalitet	61
10.5.3	Betydningen av den nasjonale skjønnsmargin	64
10.6	Er bruken av elektronisk overvåking i samsvar med artikkel 8?	64
10.7	Delkonklusjon	65
<u>11</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>66</u>
<u>12</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>68</u>

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Problemstillingen for oppgaven er “Hva er gjeldende rett for bruk av elektronisk overvåking i politiarresten og hvordan blir personvernet, herunder EMK artikkel 3 og artikkel 8 ivaretatt?”

Jeg vil presentere og fortløpende vurdere de nasjonale reglene for bruk av elektronisk overvåking i politiarresten. Deretter vil jeg vurdere bruken av elektronisk overvåking opp mot EMK artikkel 3 og 8. Først vil jeg imidlertid forklare innholdet i to sentrale begreper – politiarrest og personvern.

1.2 Aktualitet

Bruken av politiarrest har i lengre tid vært en problematisk side ved norsk rettsvesen. Det har lenge vært rettet spesielt fokus mot overskridelsen av den maksimalt tillatte sittediden i politiarrest. Denne problematikken har blant annet kommet til uttrykk i uttalelser fra Europarådets torturkomité. Komiteen har imidlertid også påpekt andre forhold, som blant annet i 1993, da den manglende bruken av elektronisk overvåking var tema. Sivilombudsmannen har ved flere anledninger drøftet forholdene i norske politiarrester, herunder bruken av elektronisk overvåking. Videre har også Datatilsynet påpekt problematiske sider ved bruken av elektronisk overvåking i arresten. Forholdene i politiarresten har altså vært gjenstand for diskusjon lenge, og problemstillinger knyttet til personvern har fått et stadig større fokus de senere år.

1.3 Metode

Jeg har underveis i prosessen satt meg inn i regelverket for bruk av elektronisk overvåking i politiarresten. Oppgaven inneholder en presentasjon av dette regelverket og de ulike motstridende hensyn som finnes på området. Jeg har underveis i oppgaven foretatt vurderinger av hvor godt hensynet til personvern er ivaretatt i det aktuelle regelverket, som i stor grad finnes i forskrift, rundskriv og lokal instruks. Jeg har også vært på omvisning i sentralarresten på Hamar for å kunne danne meg et inntrykk av

hvordan reglene som skal balansere hensynet til sikkerhet og helse på den ene siden og personvern på den andre siden, følges opp i praksis. Oppgaven inneholder også en drøftelse av forholdet mellom elektronisk overvåking i politiarresten og EMK artikkel 3 om tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling og EMK artikkel 8 om retten til privatliv. Jeg har i denne sammenheng funnet frem til relevant praksis fra EMD som belyser forholdet mellom norsk rett og menneskerettighetskonvensjonen.

1.4 Avgrensninger

Oppgaven tar ikke sikte på å behandle problemstillinger som knytter seg til de tekniske sidene av politiets registre. Det vil heller ikke foretas noen drøftelse knyttet til tekniske spesifikasjoner og kvalitet på det elektroniske utstyr som brukes ved overvåkingen.

Ved gjennomgangen og vurderingen av regelverket rundt elektronisk overvåking, har jeg valgt å konsentrere meg om særlovgivningen, altså de reguleringer som følger av og er gitt med hjemmel i straffeprosessloven § 183, fremfor personopplysningsloven. Det er i personopplysningsforskriften § 1-3 gjort unntak for lovens anvendelse når det gjelder saker som behandles etter rettspleielovene, altså blant annet straffeprosessloven. Det er imidlertid mulig at enkelte prinsipper i personopplysningsloven likevel vil kunne komme inn som et supplement til særlovgivningen, for eksempel dersom det oppdages "hull" i regelverket.¹ Dette vil bero på en konkret vurdering, som vil bli for omfattende å gå inn på innenfor de rammer som gjelder for denne masteroppgaven.

I forbindelse med drøftingen av forbudet mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling har jeg valgt ikke å behandle grunnlovens torturforbud, da forbudet etter EMK artikkel 3 har et videre anvendelsesområde.

1.4.1 Avgrensninger i forbindelse med internasjonale rettskilder

I forbindelse med drøftelsen av personvernregler med internasjonal forankring, nødvendiggjør oppgavens omfang at det gjøres betydelige avgrensninger. Det finnes et stort antall internasjonale regler som er gitt for beskyttelse av personvernet. Jeg har valgt å konsentrere meg om EMK artikkel 3, forbudet mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling, og artikkel 8, om retten til privatliv. Dette er blant annet

---

¹ NOU 2009:1 side 64 og 65. Se også Schartum (2010), side 21 og 22

gjort fordi disse bestemmelsene er gjort til norsk rett, og har forrang fremfor annet lovverk.² Det er også av betydning i denne sammenheng at det finnes et organ som håndhever og utvikler reglene, Den europeiske menneskerettighetsdomstol, som sørger for utvikling i regelverket. Videre gjør også rapporter fra Europarådets torturkomité at EMK fremstår som interessant å drøfte.

---

² Menneskerettsloven § 3

2 Om rettskildebildet

2.1 Lov

De relevante lovene i denne oppgaven er i hovedsak straffeprosessloven, politiloven og menneskerettighetsloven.

2.1.1 Straffeprosessloven

Straffeprosessloven § 171 gir hjemmel for bruk av politiarrest i forbindelse med etterforskning av et eventuelt straffbart forhold. Straffeprosessloven inneholder ingen bestemmelser angående krav til forholdene i arresten. Det følger imidlertid av § 183 fjerde punktum at «Kongen kan gi nærmere regler om bruken av og forholdene i politiarrest, herunder regler om elektronisk overvåking». Disse reglene er å finne i forskrift om bruk av politiarrest.

2.1.2 Politiloven

Politolven hjemler innbringelse av personer med bakgrunn i politiets ordenshåndheving. Politiloven pålegger også politiet en omsorgsplikt overfor borgerne, som i enkelte tilfeller innebærer innsettelse i arrest.

2.1.3 Menneskerettighetsloven

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon er gjort til norsk lov gjennom menneskerettighetsloven. EMK “skal ved motstrid gå foran bestemmelser i annen lovgivning”.³ I EMK finnes det utslag av prinsipper om personvern og integritet både i artikkel 3, forbudet mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling og artikkel 8, retten til privatliv.

---

³ Menneskerettsloven § 3

2.2 Forskrifter

2.2.1 Forskrift om bruk av politiarrest

Forskrift om bruk av politiarrest er gitt med hjemmel i straffeprosessloven § 183 første ledd. Politiarrestforskriften kommer i følge § 1 til anvendelse uavhengig av hjemmelsgrunnlaget for innsettelse i arrest. Forskriftens kapittel 2 regulerer bruken av elektronisk overvåking.

2.2.2 Politiinstruksen

Alminnelig tjenesteinstruks for politiet, også kalt politiinstruksen, er hjemlet i politiloven § 29. Instruksen inneholder regler om frihetsberøvelse ved ordensforstyrrelser, samt enkelte regler om forholdene i politiarresten.

2.3 Rundskriv

Politidirektoratets rundskriv 2006/14 inneholder retningslinjer for blant annet utforming av arrestlokaler og bruk av elektronisk overvåking, jfr. politiarrestforskriften § 5-1 bokstav a. Rundskrivet “kommer til anvendelse uavhengig av hjemmelsgrunnlaget for” innsettelsen.⁴

2.4 Lokal instruks

Politidistriktene skal utforme egne lokale arrestinstruks. ⁵ Jeg har valgt å bruke Hedmark politidistrikts lokale arrestinstruks som eksempel på denne typen regulering.

2.5 Forarbeider

En rekke forarbeider har relevans for denne masteroppgaven. Både forarbeider fra feltene politirett og personvernrett vil belyse oppgavens problemstilling. For en oversikt over hvilke forarbeider som benyttes, viser jeg til litteraturlisten.

2.6 Rettspraksis

Rettspraksis er normalt en tungtveiende rettskildefaktor. Rettspraksis er imidlertid ikke en sentral rettskildefaktor for denne oppgavens problemstilling. Dette kan ha

---

⁴ Rundskriv 2006/14 punkt 1.2

⁵ Se blant annet rundskriv 2006/14 punkt 2.3 tredje ledd

sammenheng med at uheldige hendelser i arresten ofte gjøres til gjenstand for klage, fremfor anmeldelse og behandling i domstolene.

2.7 Andre organers praksis

Undersøkelser gjort av Sivilombudsmannen under et besøk i Romerike politidistrikt vil bli kommentert i oppgaven. Det foreligger ennå ikke noen uttalelse i denne saken, slik at mine drøftelser av dette vil være basert på korrespondanse mellom Sivilombudsmannen og politidistriktet.

2.8 Internasjonale organers praksis

Jeg vil i samsvar med de avgrensninger som er gjort tidligere konsentrere meg om Den europeiske menneskerettighetsdomstol og Europarådets torturkomité.

2.8.1 Den europeiske menneskerettighetsdomstol

Den europeiske menneskerettighetsdomstol behandler saker “angående tolkning og anvendelse av” EMK.⁶ Domstolen benytter tolkningsprinsipper nedfelt i Wienkonvensjonen.⁷ Videre anser EMD konvensjonen for å være et “living instrument” og sørger gjennom dynamisk tolkning for utvikling av menneskerettighetene.⁸

2.8.2 Den europeiske torturkomité

Europarådets torturkomité, eventuelt “CPT”, skal gjennom besøk i konvensjonens medlemsland undersøke hvordan personer som er fratatt sin frihet behandles, samt undersøke regelverket for frihetsberøvelsen. Komiteen skal om nødvendig søke å styrke disse menneskenes vern mot tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling.⁹ Torturkomiteen arbeider for å avverge at konflikter oppstår, i motsetning til Den europeiske menneskerettighetsdomstol som behandler allerede eksisterende konflikter.¹⁰

---

⁶ EMK artikkel 32

⁷ Wien-konvensjonen artikkel 31, 32 og 33.

⁸ Aall (2007), side 38

⁹ Europarådets torturkonvensjon artikkel 1

¹⁰ Torturkomiteens rapport, 1993, side 10

Medlemsstatene skal tillate komiteen å besøke alle steder innen deres jurisdiksjon hvor offentlige myndigheter frarøver personer deres frihet.¹¹ Komiteen kan foreta både forhåndsvarslede, periodiske besøk, og ad hoc-besøk når dette etter omstendighetene synes å være nødvendig.¹² Komiteen avgir etter sine besøk en rapport med anbefalinger for hvordan myndighetene om nødvendig styrke frihetsberøvedes vern mot brudd på EMK artikkel 3.¹³

2.8.2.1 Torturkomiteens besøk i Norge

Torturkomiteen har besøkt Norge fire ganger, henholdsvis i 1993, 1995, 1997 og 2005. Tre av disse besøkene var en del av komiteens periodiske besøksprogram. Besøket i 1997 ble imidlertid vurdert som ”required in the circumstances” på bakgrunn av sittediden i landets arrester og bruken av isolasjonsfengsling.¹⁴

Bruk av callingsystem i arresten var blant de temaer som ble tatt opp av komiteen etter besøket i 1993.¹⁵ Komiteen så med bekymring på det store fraværet av callingsystemer i landets politiarrester, spesielt med tanke på at plikten til å føre tilsyn med arrestanter hver halvtime kun i varierende grad ble fulgt opp. I celler uten callingsystem måtte arrestantene banke på dørene for å komme i kontakt med personalet. Komiteen observerte under sitt besøk at det kunne ta ”betydelig tid” før kontakt ble oppnådd.¹⁶ Det ble på denne bakgrunn uttalt at det fra komiteens side var ønskelig at callingsystemer ble installert i samtlige politiarrester.

Norske myndigheter opplyste i sitt tilsvaret til komiteen at alle celler ved Oslo sentralarrest tidligere var utstyrt med callingsystem, men at dette var fjernet ved flere av cellene. Systemet ble på grunn av misbruk og ødeleggelser ikke ansett å være hensiktsmessig ved ”recovery from intoxication”.¹⁷

---

¹¹ Europarådets torturkonvensjon artikkel 2

¹² Ibid. artikkel 7 første ledd

¹³ Ibid. artikkel 10 første ledd

¹⁴ Torturkomiteens rapport, 1997, side 7

¹⁵ Torturkomiteens rapport, 1993, side 21

¹⁶ Ibid. side 18

¹⁷ Norske myndigheters tilsvaret til torturkomiteen, 1993, side 5

Myndighetene ønsket også å fremheve de etiske sidene ved komiteens ønske om bruk av callingsystemer. Det ble anført at callingsystemer som muliggjør avlytting av aktiviteten i cellene ville kunne oppfattes som et inngrep i arrestantenes privatliv.¹⁸

Bruk av elektronisk overvåking var ikke tema i komiteens rapporter fra 1995 og 1997.

Etter besøket i 2005 bemerket komiteen seg planene om å ta i bruk kameraovervåking i arresten, og fremhevet i den forbindelse myndighetenes uttalelser om at tilsyn ved oppmøte i cellen fortsatt skulle skje hver halvtime.¹⁹ Komiteen kom ikke med noen selvstendige kommentarer til dette.

I den samme rapporten presiserte komiteen at den innsatte skal kunne kommunisere med lege og advokat uten tilsyn, men problematiserte ikke dette videre, selv om elektronisk overvåking kan komme i konflikt med denne retten.²⁰

Komiteen ble i 2005 informert om et prøveprosjekt som innebar lyd- og bildeopptak av avhørssituasjoner, og så positivt på at denne metoden ble tatt i bruk.²¹ Dette var for øvrig noe torturkomiteen anbefalte allerede i sin rapport etter besøket i 1993.²²

2.8.2.2 Vurdering av komiteens uttalelser

Torturkomiteen har i sine rapporter rettet mye oppmerksomhet mot tidsbegrensninger for hvor lenge det er akseptabelt å holde personer i politiarrest., samt de materielle forholdene i arresten, for eksempel utdeling av madrasser og tepper. Også innsattes rett til å varsle pårørende og advokat har vært gjenstand for omfattende drøftelser.

---

¹⁸ Norske myndigheters tilsvarende til torturkomiteen, 1993, side 6

¹⁹ Torturkomiteens rapport, 2005, side 20

²⁰ Ibid. side 15, 16

²¹ Ibid. side 17

²² Torturkomiteens rapport, 1993, side 24

En samlet vurdering av torturkomiteens rapporter avgitt etter besøkene i Norge viser at det ikke har vært stort fokus på bruk av elektronisk overvåking og de fordeler og ulemper bruk av slike systemer medfører. Installasjon av utstyr for å kunne lytte til aktiviteten i celler, og etter hvert også kameraovervåkingsutstyr er imidlertid omtalt, om enn i en begrenset grad.

Komiteen ønsket etter besøket i 1993 at callingutstyr skulle installeres i alle landets arrester. Komiteen stilte seg videre positiv til planene om installasjon av elektronisk overvåkingsutstyr i 2005, men nevnte samtidig at tilsyn ved oppmøte på cellen fortsatt skulle skje hver halvtime. At dette er nevnt i rapporten, kan tyde på at komiteen anser den doble tilsynsordningen i form av både elektronisk overvåking og tilsyn ved oppmøte i cellen som en positiv ordning. Komiteen ville i motsatt fall sannsynligvis frarådet en slik løsning, da dette ville være i tråd med komiteens målsetning om å motvirke konflikt.

De problematiske sidene ved bruk av overvåkingsutstyr er ikke drøftet av torturkomiteen. Temaet ble imidlertid tatt opp av norske myndigheter i tilsvaret til komiteen etter besøket i 1993.²³ Myndighetene uttalte at overvåking i form av avlytting av celler kan føles som et inngrep i arrestantenes privatliv. Denne uttalelsen er ikke kommentert av torturkomiteen i ettertid.

Situasjonen kan tyde på at komiteen legger vesentlig større vekt på viktigheten av å føre tilstrekkelig tilsyn med arrestanter, fremfor de betenkeligheter elektronisk overvåking kan bringe med seg. Dette kan tenkes å ha sammenheng med de mulige konsekvensene av henholdsvis for lite overvåking og for mye tilsyn. Manglende tilsyn kan lettere komme i konflikt med EMK artikkel 3, enn hva for mye tilsyn og overvåking normalt vil gjøre. Manglende tilsyn vil, særlig ved sykdom og rus, lett kunne medføre alvorlige skader og død, altså fysiske forhold. For mye tilsyn vil derimot heller ha konsekvenser for arrestantenes mentale tilstand, integritet og selvfølelse. Disse sistnevnte virkningene oppfattes ofte ikke som like alvorlige og akutte som når krenkelsene gir utslag i fysiske forhold.

---

²³ Norske myndigheters tilsvaret til torturkomiteen, 1993, side 6

Det vil på bakgrunn av dette bli interessant å se hvorvidt komiteen ved neste besøk i Norge bemerker regelendringen som medfører at kun syke og berusede, ikke samtlige arrestanter, nå skal ha tilsyn hver halvtime.²⁴

En annen grunn til at torturkomiteen ikke har drøftet personvern hensyn kan være at de krenkelser som eventuelt oppstår ved bruk av elektronisk overvåking lettere kan tenkes å komme i konflikt med retten til privatliv i artikkel 8 enn forbudet mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling i artikkel 3. Det fremkommer av menneskerettighetsdomstolens rettspraksis at i de tilfeller en krenkelse kan være relevant i henhold til både artikkel 3 og artikkel 8, vil kun de alvorligste tilfeller falle inn under artikkel 3.²⁵

At personvernproblematikken er diskutert i liten grad, kan også ha sammenheng med at komiteens seneste besøk i Norge fant sted før politiarrestforskriften trådte i kraft. At overvåkingen utgjør et inngrep i den private sfære er nå tydelig forutsatt i regelverket, i form av de regler som finnes for å begrense og kontrollere elektronisk overvåking. Det kan derfor tenkes at torturkomiteen under sitt neste besøk i Norge vil rette mer oppmerksomhet mot bruken av elektronisk overvåking og oppfølgingen av det nye regelverket som finnes på området.

At de negative sidene ved elektronisk overvåking ikke nevnes kan også tenkes å ha sammenheng med at innsatte fokuserer på andre forhold når de er i samtale med torturkomiteen. For mange vil for eksempel overskridelse av sittediden i arresten kunne føles mer tyngende enn selve overvåkingen, slik at andre forhold dermed kommer i fokus.

---

²⁴ Forskrift om bruk av politiarrest § 2.5 annet ledd

²⁵ Aall (2007), side 176

3 Om politiarrest

3.1 Hva er politiarrest?

Politiarresten er politiets celler som brukes i forbindelse med pågrep av personer. Arrestcellene er beregnet for kortvarige opphold. Cellene i politiarresten blir ofte omtalt som glattceller. Dette har sin bakgrunn i at cellene mangler møblering, og stort sett består av glatte murvegger.

Innsettelse i politiarrest innebærer for mange ubehageligheter i forbindelse med innlåsing, isolasjon og de meget enkle fysiske forholdene. Bakgrunnen for innsettelsen kan også være med på å gjøre situasjonen enda vanskeligere for arrestanten, for eksempel dersom vedkommende feilaktig er mistenkt for en alvorlig straffbar handling eller sliter med å bearbeide vanskelige hendelser som har funnet sted.

3.2 Kort om forholdet til legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet setter skranker for statens myndighetsutøvelse overfor borgerne.²⁶ Prinsippet oppstiller et krav om at myndighetens inngrep i borgernes eiendomsrett eller handlefrihet må ha hjemmel i lov, eventuelt lovhjemlet forskrift.²⁷

Både innsettelse i politiarrest og bruk av elektronisk overvåking i arresten skjer innenfor rammene av legalitetsprinsippet. Et opphold i politiarresten innebærer frihetsberøvelse²⁸, og må sitt grunnlag i et av de relevante hjemlene som finnes for innsettelse i arrest. Videre innebærer legalitetsprinsippet at elektronisk overvåking må ha en relevant hjemmel og utføres i samsvar med denne.

---

²⁶ NOU 2009:12, side 132

²⁷ Auglend (2004), side 398

²⁸ Rt. 2005 side 1718

3.3 Ulike hjemler for bruk av politiarrest

Det er naturlig å foreta et skille mellom innsettelse hjemlet i straffeprosessloven og innsettelse hjemlet i politiloven. Dersom innsettelsen foretas med hjemmel i straffeprosessloven, er vedkommende innsatt “den pågrepne” og får status som siktet.²⁹ Ved innsettelse hjemlet i politiloven står man imidlertid overfor “den innbragte”, som derimot ikke siktes for et straffbart forhold. Dette skillet gjenspeiles i hvilke vilkår som må være oppfylt for at politiarrest kan tas i bruk. Bruk av politiarrest er imidlertid aldri en straffesanksjon.³⁰

Forholdet mellom innbringelse og pågrepelse kan fremstå som noe uklart, da en ordensforstyrrelse som begrunner innbringelse også i seg selv kan være straffbar.³¹ Det er imidlertid ikke et vilkår for innbringelse etter politiloven at det er begått en straffbar handling, og disse innbringelsene er ikke “ledd i en strafforfølgning”.³²

Uansett hvilken bestemmelse som hjemler innsettelse i arrest, gjelder det et krav om proporsjonalitet mellom den uønskede handlingen og politiets reaksjon.³³ Dette gjør at det stilles krav om at situasjonen innehar en viss alvorlighetsgrad før innsettelse i politiarrest kan være aktuelt og for at inngrepet senere skal opprettholdes.

3.3.1 Pågrepelse med hjemmel i straffeprosessloven

Uttrykket politiarrest brukes ikke i straffeprosessloven. I lovens kapittel 14 omtales imidlertid “Pågrepelse og fengsling”. Pågrepelse innebærer at en person “blir brakt til en politistasjon, og der eventuelt satt i politiarrest.”³⁴

Straffeprosessloven § 171 første ledd gir hjemmel for pågrepelse av personer ved mistanke om at en straffbar handling er begått, altså som et tvangsmiddel som ledd i

---

²⁹ Straffeprosessloven § 82 første ledd

³⁰ Straffeloven § 15

³¹ Ibid. § 350

³² Andenæs (2009), side 279

³³ Straffeprosessloven § 170a, politiloven § 6, politiinstruksen § 9-1, samt EMK artikkel 5

³⁴ NOU 2004:6, side 122

etterforskningen av et eventuelt straffbart forhold. Avgjørelsen om innsettelse i politiarrest beror på en mistanke om at en straffbar handling er begått.

Pågrepelse besluttes som hovedregel av påtalemyndigheten, men avgjørelsen kan også treffes av retten.³⁵ Pågrepeshandlingen utføres som hovedregel av politiet.

Hovedvilkårene for pågrepelse fremgår av § 171 første ledd: “med skjellig grunn mistenkes for en eller flere handlinger som etter loven kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder” I tillegg til hovedvilkårene, må også et av flere tilleggsvilkår foreligge for at en person kan pågripes. Tilleggsvilkårene fremgår av § 171 annet ledd, og gjelder forholdene fluktfare, fare for bevisforspillelse, gjentakelsesfare, samt egen begjæring fra den mistenktes side.

Pågrepelse kan under visse omstendigheter også foretas med hjemmel i § 172, på tross av at vilkårene i § 171 ikke foreligger, dersom det dreier seg om en særlig alvorlig forbrytelse.

3.3.2 Innbringelse med hjemmel i politiloven

Innbringelser hjemlet i politiloven har ofte sammenheng med beruselse, men kan også skje i forbindelse med sykdom.³⁶ Innbringelse kan foretas enten på grunnlag av ordensforstyrrelse eller fordi vedkommende ikke er i stand til å ta vare på seg selv, samt for å sikre seg vitneforklaringer. Ved innsettelser hjemlet i politiloven er det vaktstjefen som skal ta stilling til om den innbragte skal settes i arrest og hvordan anbringelsen skal skje.³⁷

---

³⁵ Straffeprosessloven § 175

³⁶ Politiloven §§ 8, 9 og 12

³⁷ Politiinstruksen § 9-2 første ledd

4 Om personvern

4.1 Hva er personvern?

Hverken personopplysningsloven eller særlovgivningen inneholder noen definisjon av begrepet personvern. I personopplysningsloven fokuseres det imidlertid på begrepet personopplysninger, i betydningen “ opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson”.³⁸

Dette perspektivet på personvern ivaretar imidlertid ikke alle sider ved personvernet som kan tenkes krenket under et arrestopphold, da selve overvåkingshandlingen kan føles som et angrep på selvfølelse og integritet.

Det finnes imidlertid teorier om personvern som et vern av selve mennesket og menneskeverdet. Et eksempel er teorien om kroppslig integritet,³⁹ som gjelder vern mot for eksempel krenkende undersøkelser av kroppen. Tilsvarende vil vernet om den psykiske integritet ramme handlinger som påfører personer “følelsesmessige belastninger”.⁴⁰

På den ene siden finnes dermed personopplysningsvernet, ivaretatt i personopplysningsloven. På den annen side finnes det integritetsfokuserende personvern, som også verner personlig integritet og menneskeverd.

4.2 Behovet for personvernregler i politiarresten

Datatilsynet har uttalt at “det sentrale personvernspørsmålet i denne sammenheng, [er] om, og i hvilke tilfeller fjernsynsovervåkning skal iverksettes overfor den enkelte

---

³⁸ Personopplysningsloven § 2 nr. 1

³⁹ Schartum (2004) side 24

⁴⁰ Ibid. side 25

arrestant”.⁴¹ Teknologien gir store muligheter for kontinuerlig overvåking av hver enkelt innsatt, og senere lagring av overvåkingsmaterialet. Overvåkingen kan ses som problematisk både i forhold til det inngrepet det er for eksempel å filme en person, og i forhold til lagring av opplysninger. Videre vil det også finnes en viss risiko for misbruk av materialet. Et opphold i arresten vil med dagens muligheter dermed kunne oppleves som mer inngripende og integritetskrenkende enn tidligere, både med hensyn til vern av den private sfære og lagring av opplysninger.

Innsatte i arresten befinner seg ofte i en svært vanskelig og sårbar situasjon. Enkelte vil for eksempel på grunn av beruselse eller sykdom ikke være i stand til å ivareta egne interesser og ta til motmæle mot krenkende behandling. Videre kan isolasjonen i arresten gjøre det vanskelig å protestere på upassende behandling før vedkommende løslates.

Det er av denne grunn spesielt viktig at det finnes regler som beskytter disse menneskene mot integritetskrenkende adferd. Regelverket må for eksempel utelukke at elektronisk overvåking skjer på usaklig grunnlag og at de innsatte filmes under toalettbesøk. Situasjonen nødvendiggjør også blant annet regler som forhindrer misbruk av overvåkingsmateriale, slik at personlige opplysninger ikke gjøres kjent for flere enn nødvendig.

Reglene må for det første sørge for gode rutiner, altså “pålagte og anbefalte fremgangsmåter som er fastsatt i lov- og instruksverk”.⁴² Videre må det finnes kontrollmekanismer som fanger opp tilfeller av svikt, hvor “den faktiske tjenesteutøvelsen” ikke samsvarer med de rutiner som finnes.⁴³

Svikt kan forekomme i forskjellige former og ha ulike årsaker.⁴⁴ Et eksempel er svikt i form av rutinemangel, som kan oppstå dersom det ikke finnes klare regler for bruken av

---

⁴¹ Datatilsynets høringsuttalelse til endringer i politiloven, straffeprosessloven og forvaltningsloven (2007)

⁴² NOU 2009:12, side 131

⁴³ Ibid. side 131 og 133

⁴⁴ De ulike typene svikt er beskrevet i NOU 2009:12

elektronisk overvåking. Videre kan svikt også gi utslag i form av rutineklarhet, enten fordi rutinene i seg selv er uklare eller fordi den enkelte tjenestemann ikke er tilstrekkelig kjent med rutinene. Rutineklarhet kan for eksempel oppstå hvis det innenfor et politidistrikt finnes en rekke overlappende regelverk for prosedyrene rundt bruk av arrest, slik at det ikke fremkommer klart hvilke regler som regulerer en bestemt situasjon.⁴⁵ Rutineklarhet kan også oppstå på grunn av manglene opplæring.

Rutineavvik er en form for svikt hvor situasjonen er at det foreligger rutiner for hvordan hendelsen skal behandles, men at tjenestemannen av ulike grunner ser bort fra disse rutinene i utførelsen av arbeidet. Avviket fra rutinene kan skyldes mer eller mindre bevisste valg.

Svikt kan også skyldes kunnskapsmangel. Dette kan igjen “gi utslag i både rutinemangel, rutineklarhet og rutineavvik”.⁴⁶ Denne typen svikt kan oppstå dersom arrestpersonalet ikke har tilstrekkelig medisinsk kompetanse, slik at symptomer kan feiltolkes. En syk arrestant kan for eksempel oppfattes som beruset, og innsettes i celle med kameraovervåking som “sikkerhetsgaranti”, da personen heller burde vært undersøkt av lege.

På grunn av arrestanters sårbarhet, både fysisk og psykisk, vil svikt lett kunne få alvorlige konsekvenser for liv, helse og integritet. Mens det i et tilfelle kan innebære svikt å bruke kameraovervåking i arrestcellen, kan det i en annen situasjon innebære svikt ikke å iverksette kameraovervåking. Avgjørelsene beror på avveiningen av helse og sikkerhet mot personvern.

---

⁴⁵ NOU 2009:12, side 155

⁴⁶ Ibid. side 133

5 Hva er elektronisk overvåking og hvorfor brukes det?

5.1 Hva er elektronisk overvåkingsutstyr?

I straffeprosessloven § 183 er det gitt hjemmel for forskriftsregulering av bruk av “elektronisk overvåking”. Uttrykket “elektronisk overvåking”, er imidlertid ikke definert i hverken lovteksten eller dens forarbeider. Det er heller ikke inntatt noen definisjon av uttrykket i de forskrifter og rundskriv som finnes på det aktuelle området. Det er videre ikke fastslått noen fast definisjon av begrepet “elektronisk overvåking” i rettspraksis.

Denne situasjonen gjør det naturlig å lete etter en definisjon i andre rettskildedefaktorer. Personopplysningslovens § 36 definerer fjernsynsovervåking som “vedvarende eller regelmessig gjentatt personovervåking ved hjelp av fjernbetjent eller automatisk virkende fjernsynskamera, fotografiapparat eller lignende apparat”. Denne definisjonen gir ingen direkte forklaring på hva overvåking faktisk er, og omtaler dessuten kun fjernsynsovervåking, ikke det mer vidtfaavnende begrepet “elektronisk overvåking”.

Den alminnelige språklige forståelsen av ordet “overvåking” er at dette innebærer “tilsyn, kontroll, stadig oppsikt”.⁴⁷ I juridisk teori utdypes dette, ved at det sies at overvåking innebærer at noen ved hjelp av “personer, kameraer” eller andre hjelpemidler foretar “en vedvarende eller systematisk innsamling av opplysninger”.⁴⁸

Straffeprosessloven § 183 legger opp til at overvåking skal kunne skje elektronisk, altså ved hjelp av elektrisk utstyr. Jeg legger derfor til grunn at elektronisk overvåking innebærer at personer systematisk holdes under stadig oppsikt eller under annen kontroll ved hjelp av elektroniske hjelpemidler som blant annet kamera, skjerm for fremvisning av film, mikrofon og høyttaler.

---

⁴⁷ Hjulstad (2002), side 292, oppslagsord “overvåking”

⁴⁸ Schartum (2004), side 60

Politiarrestforskriften omtaler ikke “elektronisk overvåking”, men har i § 2-1 regler om bruk av “teknisk kommunikasjons- og sikkerhetsutstyr”. Uttrykkene er ulike, men det er grunn til å anta at de er ment å skulle regulere de samme mekanismer. Forskriftens terminologi illustrerer at elektronisk overvåking kan brukes både til kommunikasjons- og sikkerhetsformål.

5.2 Hva innebærer bruk av elektronisk overvåkingsutstyr?

I praksis innebærer bruk av elektronisk overvåkingsutstyr overfor arrestanter at arrestpersonalet får større mulighet til å følge med på arrestanten kontinuerlig. Tekniske hjelpemidler gjør at én arrestforvarer har bedre mulighet til å holde oversikt over flere innsattes tilstand samtidig, også uten om inspeksjoner hvor arrestanten observeres ved at personalet er til stede på cellen.

Overvåkingskamera skal kunne filme hele cellerommet, men det skal være mulighet for å skjerm området hvor toalettet er plassert.⁴⁹ Kvaliteten på kamerabildene skal være god nok til å kunne vurdere om den innsatte puster.⁵⁰ Arrestpersonalet skal også kunne høre den innsattes pust ved hjelp av mikrofon og høyttaler. Det tekniske utstyret gir dermed muligheter for svært inngående og detaljert overvåking av innsatte i arresten. Funksjoner som zoom og justering av lydstyrke er effektive hjelpemidler.

I forbindelse med elektronisk overvåking overfor arrestanter er den doble betydningen av begrepet overvåking spesielt interessant.⁵¹ Overvåking kan være et nyttig hjelpemiddel for kontroll av mennesker, mens det samtidig også kan være et uttrykk for omsorg. De ansatte i arresten kan for eksempel se på mulighetene for overvåking av arrestanter som en sikkerhetsgaranti på arbeidsplassen. Overvåking av innsatte på cellen kan gi et visst inntrykk av vedkommendes mentale tilstand og sinnsstemning, slik at det kan bli noe lettere å forutsi eventuelle angrep mot personalet. Kameraovervåking kan også tenkes å ha en preventiv effekt i den forstand at arrestanter i større grad vil kvie seg å bryte reglementet for arresten, fordi de vet at situasjonen overvåkes og at flere

---

⁴⁹ Politiets materieltjeneste - kravspesifikasjonen, side 8

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ NOU 2009:1, side 41.

arrestforvarere straks vil komme til dersom det oppstår bråk. Overvåkingen kan dermed gi de ansatte økt følelse av å ha kontroll over de innsatte, og følgelig vil de innsatte også kunne føle underlegenhet.

Mulighetene for overvåking av arrestanter gjør det imidlertid også atskillig lettere for politiet å ivareta omsorgspliktene overfor de innsatte. Arrestpersonalet kan for eksempel ved hjelp av mikrofon installert i cellen undersøke om en sovende arrestant puster normalt, uten å måtte gå inn på cellen slik at søvnen avbrytes.

Overvåking kan imidlertid også tenkes brukt til å ivareta uakseptable interesser. De omfattende mulighetene for overvåking kan tenkes brukt til unødvendige, usaklige formål, som for eksempel å tilfredsstille arrestpersonalets nysgjerrighet. Dersom en kjent og profilert person settes i arresten, kan man spørre seg om det ikke kunne være fristende for enkelte ansatte å følge ekstra med på denne personen, fordi dette i seg selv kan ha en “underholdningsverdi”.

5.3 Hvilke hensyn anføres for bruk av elektronisk overvåking?

Formålet med bruk av “teknisk kommunikasjons- og sikkerhetsutstyr”, er “å forbedre muligheten til å forebygge alvorlige hendelser og dødsfall” under opphold i politiets sentralarrester.⁵² Overvåkingen skal ivareta ønsket om, og plikten til, å føre tilsyn med arrestantene. Overvåkingen skal altså skje av hensyn til arrestantene. Bruk av elektronisk overvåking i arrestcellen må derfor forstås på bakgrunn av den risiko for alvorlige skader eller død som foreligger i forbindelse med bruk av politiarrest. Denne risikoen er blant annet dokumentert i Politiarrestprosjektet, utført på oppdrag fra politidirektoratet. Prosjektet viser at alvorlige hendelser som oftest oppstår ved beruselse, og at tilstrekkelig tilsyn og rask reaksjon fra arrestpersonalets side kan være avgjørende for liv og helse. Jeg vil derfor se nærmere på reglene for tilsyn av arrestanter.

---

⁵² Rundskriv 2006/14 punkt 2.1

5.3.1 Hva innebærer plikten til tilsyn?

Den generelle plikten til å føre tilsyn med arrestanter er hovedsakelig regulert i politiarrestforskriften. Forskriften inneholder en bestemmelse om tilsyn i § 2-5. I bestemmelsens første ledd slås det fast at arrestanter skal ha “forsvarlig tilsyn”, noe som også fremkommer av den lokale arrestinstruks for Hedmark politidistrikt.⁵³ I rundskriv 2006/14 gitt av politidirektoratet sies det i punkt 5 at arrestanter skal “undergis nødvendig tilsyn”. Hva som i hvert enkelt tilfelle er “nødvendig”, avgjøres på grunnlag av “en konkret og individuell vurdering av den enkelte innsattes behov”. Type tilsyn og hyppigheten av tilsyn skal derfor avgjøres på grunnlag av konkrete omstendigheter knyttet til den enkelte arrestant, hvor blant annet psykisk og fysisk helse må være relevante momenter.

Det presiseres i politiarrestforskriften § 2-5 annet ledd jfr. rundskrivet punkt 5, at risikoarrestanter ikke automatisk skal inspiseres hver halvtime, noe som må forstås slik at tilsyn ikke nødvendigvis skal skje så hyppig. Det er grunn til å tro at de muligheter elektronisk overvåking gir for tilsyn av arrestanter kan påvirke hvor ofte arrestpersonalet er til stede i cellen for å undersøke arrestantens tilstand. Tilsyn ved hjelp av elektronisk overvåking tar mindre tid enn det å fysisk være tilstede på cellen, men gir ikke de samme mulighetene for direkte kommunikasjon med den innsatte. Selv om lyd- og bildeoverføringer holder et høyt kvalitetsnivå, det kunne være situasjoner hvor tilstedeværelse på cellen og personlig kontakt er nødvendig for å danne seg et skikkelig bilde av arrestantens tilstand. Dette vil for eksempel være tilfelle dersom vedkommende har behov for personlig kontakt for å beroliges nok til å uttrykke seg klart.

5.3.1.1 “Skjerpet tilsyn” overfor syke og berusede

Den økte risiko knyttet til syke og berusede arrestanter gjenspeiles i reglene om “skjerpet tilsyn”. Innbragte skal ifølge politiloven § 9 sjette ledd ha “skjerpet tilsyn” i påvente av overføring til relevant helsetilbud. Regelen om skjerpet tilsyn er ikke generelt utformet, og gjelder kun ved sterk beruselse og ved nærmere angitte, alvorlige skader, samt når vedkommendes øvrige helsetilstand tilsier at overføring til et egnet

---

⁵³ Lokal arrestinstruks punkt 8.1

helsetilbud er nødvendig. Berusede og syke arrestanter skal i følge rundskriv 2006/14 inspiseres hver halvtime.⁵⁴

Det finnes også enkelte særregler om plikten til å holde tilsyn med psykisk syke personer. Disse skal “behandles med stor varsomhet” og “så vidt mulig ikke forlates uten tilsyn”.⁵⁵ Ordlyden gir her ved formuleringen “forlates” grunn til å vurdere om tilsynet i disse tilfellene må skje ved at arrestpersonalet er til stede i cellen. I så fall vil ikke bruk av elektronisk overvåking være tilstrekkelig til å oppfylle tilsynsplikten i disse tilfellene. Dette vil også kunne tenkes å følge av kravet til varsom behandling, da det å forlate psykisk syke personer alene på glattcelle i seg selv kan forverre vedkommendes psykiske tilstand. Regelverket er imidlertid skjønnsmessig utformet, og det er derfor grunn til å tro at praksisen på området varierer etter de foreliggende omstendighetene.

---

⁵⁴ Rundskriv 2006/14 punkt 5

⁵⁵ Politilinstruksen § 12-3 annet ledd

6 Adgangen til bruk av elektronisk overvåking

6.1 Overvåking av aktiviteten i cellene

“Teknisk utstyr” i cellene skal i følge politiarrestforskriften § 2-1 første ledd bare benyttes for å ivareta “den innsattes helseforhold”. Politiarrestforskriften gir dermed direkte anvisning på formålet bruken av slik utstyr. Begrepet “helseforhold” må imidlertid tolkes slik at det omfatter både vedkommendes fysiske og psykiske helse.

I rundskrivet fremkommer det at kameraovervåking av aktiviteten i cellene kun skal foregå på bakgrunn av hensynet til ”den innsattes helse og sikkerhet”.⁵⁶ Dette følger også av Hedmark politidistrikts lokale instruks, som legger beslutningskompetansen til operasjonsleder.⁵⁷

Dersom man tolker forskriften og rundskrivet i sammenheng kan kameraovervåking i cellene altså kun brukes dersom dette er begrunnet i arrestantens helsemessige forhold, som imidlertid også omfatter vedkommendes sikkerhet. En situasjon hvor sikkerheten er godt ivaretatt, er samtidig en situasjon hvor det foreligger lav risiko. Da risikoen for alvorlig skade og død i arresten først og fremst henger sammen med nettopp helseforholdene, er det naturlig til en viss grad å se helse og sikkerhet i sammenheng.

Overvåking kan “iverksettes etter en konkret vurdering av den innsattes helsesituasjon”.⁵⁸ Vurderingen av om elektronisk overvåking skal tas i bruk må derfor foretas for hver enkelt arrestant, på bakgrunn av vedkommendes individuelle forhold. Kravet om en konkret vurdering, innebærer at det stilles et visst krav om at det må foreligge konkrete omstendigheter ved en person som gjør bruk av elektronisk overvåking nødvendig. Det er dermed for eksempel ikke adgang til å iverksette overvåking “for sikkerhetsskyld” på bakgrunn av en antakelse om at mange innsatte i arresten vil forsøke å skade seg selv.

---

⁵⁶ Rundskriv 2006/14 punkt 2.2 tredje ledd

⁵⁷ Lokal arrestinstruks punkt 8.3

⁵⁸ Rundskriv 2006/14 punkt 2.2 tredje ledd

Jeg gjorde i forbindelse med kravet til en konkret vurdering interessante funn under omvisningen i sentralarresten på Hamar. Jeg fikk der inntrykk av at videoovervåking av aktiviteten i cellene foregår kontinuerlig, uavhengig av en individuell vurdering. Dette ble etter min oppfatning begrunnet med at det ikke var muligheter for å slå av det installerte overvåkingsutstyret. Dersom dette medfører riktighet, innebærer praksisen et tilfelle av svikt hvor personvern hensyn ikke ivaretas slik reglene krever.

Formuleringen “den innsattes helse og sikkerhet” utelukker at kameraovervåking skal finne sted i cellene av hensyn til andre forhold, for eksempel de innsattes sikkerhet. Interessen i å overvåke cellene skal altså ligge hos den innsatte, ikke de ansatte. Begrepet sikkerhet kan imidlertid tenkes å knytte seg til arrestantens vern mot overgrep fra arrestpersonalet. Det er naturlig å tro at terskelen for å begå overgrep er høyere dersom man vet at kolleger og overordnede har mulighet til å se hva som foregår.

6.1.1 Særregler for risikoarrestanter

Det presiseres i rundskrivet at overvåking alltid skal tas i bruk overfor såkalte risikoarrestanter.⁵⁹ Risikoarrestanter er beskrevet i politiloven § 9 og § 12, og gruppen risikoarrestanter består av berusede og syke mennesker. Denne gruppen arrestanter utgjør en stor andel av det til enhver tid samlede antall arrestanter.⁶⁰ Undersøkelser har vist at risikoen for alvorlig skade og død er størst blant denne gruppen arrestanter.⁶¹

De celler i sentralarrestene “som vil kunne bli benyttet overfor risikoarrestanter”, skal være utstyrt med “kommunikasjons- og sikkerhetsutstyr”.⁶² Det er altså krav om at denne typen utstyr er installert i cellerommene, men ikke i andre deler av arrestlokalet, hvor risikoarrestanten også vil kunne tenkes å oppholde seg. Regelen gjelder for eksempel ikke for “luftegård”. Det presiseres ikke hvilken type “kommunikasjons- og sikkerhetsutstyr” som er påkrevet i denne typen celler, men det stilles i rundskrivets

---

⁵⁹ Rundskriv 2006/14 punkt 2.2 tredje ledd

⁶⁰ NOU 2009:12, side 153

⁶¹ Politidirektoratet (2002), side 24

⁶² Rundskriv 2002/14 punkt 2.2 første ledd

punkt 2.2 første ledd krav om kameraovervåking overfor risikoarrestanter. Det er nettopp vedkommendes helseforhold som gjør at personen defineres som en risikoarrestant, slik at vilkåret om at overvåkingen kun skal skje av hensyn til arrestantens helseforhold, er oppfylt. Den utvidede adgangen til overvåking av risikoarrestanter gjenspeiler de skjerpede tilsynsreglene for denne gruppen.

6.1.2 Overvåking av toalett

Adgangen til å bruke kameraovervåking “i cellene” innebærer etter sin ordlyd at også toalettområdet i cellen kan overvåkes. Regelverket inneholder ingen uttrykkelig forbud mot overvåking av toalettbesøk, men politiets kravsspesifikasjon for arrestene sier derimot at det skal være “mulighet for skjerming av toalettthjørne”.⁶³

Observasjon av arrestanters toalettbesøk er svært inngripende i deres privatliv, og det er grunn til å stille spørsmålstegn ved nødvendigheten av dette. I sentralarresten på Hamar er overvåkingskameraene utstyrt med en sladd som hindrer at arrestanters toalettbesøk filmes.⁶⁴ En lignende løsning finnes også i sentralarresten på Lillestrøm. Dette kan tyde på at de enkelte politidistriktene selv sørger for å hindre overvåking av toalettområdet, på tross av at det ikke finnes noe uttrykkelig forbud mot slik overvåking. Jeg mener imidlertid at et slikt forbud burde fremgå av rundskrivet, som en sikkerhetsgaranti mot et unødvendig og svært krenkende inngrep.

6.2 Overvåking av “arrestområdet for øvrig”

Det øvrige arrestområdet kan i henhold til politiarrestforskriften § 2-1 første ledd “være utstyrt med teknisk utstyr” da dette fremstår som “nødvendig for å ivareta kommunikasjon og sikkerhet”. Forskriften bruker ordet “kan”, og det foreligger altså ingen absolutt regel om at denne typen utstyr skal være tatt i bruk i alle landets arrester. Formålet med overvåkingen er imidlertid ikke begrenset til å gjelde den innsattes helse og sikkerhet, slik som ved overvåking av cellen. I det øvrige arrestområdet kan også for eksempel ansattes trygghetsfølelse begrunne overvåking.

---

⁶³ Politiets materielltjeneste, kravsspesifikasjonen, side 8

⁶⁴ Jacobsen (2010)

6.2.1 Rett til ukontrollert kommunikasjon med lege og advokat

Politimesteren har i følge rundskrivet punkt 2.2 annet ledd kompetanse til å bestemme hvorvidt “kommunikasjons- og sikkerhetsutsyr” skal brukes i “arrestområdet for øvrig”. Det følger både av en tolkning av ordlyden i rundskrivet, samt av kravspesifikasjonens definisjon av begrepet arrest,⁶⁵ at “arrestområdet for øvrig” også omfatter eventuelle advokat- og legerom som måtte finnes i arrestlokalet. Politiarrestforskriften § 2-1 annet ledd slår imidlertid fast at “Samtale med “advokat, konsulær representant eller helsepersonell skal skje i rom uten overvåkingsutstyr”.

Regelverket er klart på dette punktet, slik at muligheten til ukontrollert kommunikasjon med lege og advokat dermed avhenger av hvorvidt reglene følges i praksis. I tillegg til at dette bør følges opp av arrestpersonalet, bør det ikke minst også følges opp av lege og advokat, da dette er yrkesgrupper hvor taushetsplikten er avgjørende.

6.3 Overvåking ved visitasjon

En visitasjon er “en ytre besiktigelse av personens kropp, samt undersøkelse av vedkommendes klær, veske og øvrige håndbagasje”.⁶⁶ Besiktigelsen av arrestantens kropp må avgrenses mot kroppslige undersøkelser og ransaking, som er hjemlet i straffeprosessloven.⁶⁷ Undersøkelser utenpå arrestantens klær, for eksempel for å kjenne etter om arrestanten har narkotika eller kniv festet til kroppen, faller derimot innenfor hva man kan gjøre under en sikkerhetsvisitasjon. Visitasjon kan også innebære at arrestanten må kle seg naken under undersøkelsen, så lenge undersøkelsene som foretas begrenses til utvortes iakttagelse.⁶⁸

Visitasjon innebærer et inngrep i den enkelte innsattes privatliv. Mens politiloven § 10 gir politiet *rett* til å foreta visitasjon, gjør politiinstruksen § 9-3 det til en *plikt* å foreta visitasjon før noen innsettes i arresten.

---

⁶⁵ Politiets materielltjeneste, kravsspesifikasjonen, side 5

⁶⁶ Ot.prp. nr 79 (1998-1999), punkt 3.3

⁶⁷ Se straffeprosessloven § 157 og § 195

⁶⁸ Auglend (2004), side 496

Visitasjon er først og fremst begrunnet i hensynet til å unngå skader og dødsfall, men kan også ha til formål å fastslå noens identitet eller å ta vare på arrestantens ting under arrestoppholdet.⁶⁹ Politiet har ved visitasjon vide hjemler til å frata arrestanter potensielt farlige gjenstander, herunder rusmidler, som er “egnet til å skade ham selv eller andre.”⁷⁰

Regelverket for visitasjon i arresten inneholder ingen uttrykkelig regel som hindrer at visitasjon skal finne sted på kameraovervåket område. De eneste begrensninger ligger i vilkårene om at overvåking av cellene må ivareta bestemte formål. Under en visitasjon vil arrestpersonalet kunne gripe inn umiddelbart dersom den innsattes helse skulle tilsi dette, slik at overvåkingen dermed er overflødig av hensyn til arrestantens helseforhold.

Dersom kameraovervåking skal foregå under en visitasjon utført i de øvrige arrestlokalene, må dette være begrunnet i hensynet til “kommunikasjon og sikkerhet”.⁷¹ Arrestpersonalets sikkerhet kan styrkes vesentlig ved at to personer utfører visitasjonen, i stedet for at én ansatt er alene med arrestanten. En regel om at visitasjon utføres av to personer, vil også bidra til å øke sikkerheten for arrestantene. Sjansen for overgrep er sannsynligvis mindre dersom to personer er til stede, enn dersom kun én person foretar visitasjonen. Dersom visitasjonen utføres av to personer, vil dermed et eventuelt overvåkingsbehov ut fra sikkerhetshensyn reduseres vesentlig. Filming og lagring av videoen innebærer et større inngrep enn at visitasjonen utføres av to personer.

Innsatte i arresten skal ikke “utsettes for unødige lidelser”.⁷² Ordet “unødige” signaliserer at den innsatte kan måtte oppleve visse lidelser under et arrestopphold, men at disse i så fall må være nødvendige og påkrevde. Den innsatte kan oppleve arrestpersonalets tilsyn og overvåking av aktiviteten i cellen som en form for lidelse. Også i forbindelse med visitasjon hvor den innsattes nakne kropp besiktiges, kan vedkommende føle en viss grad av lidelse ved at det gjøres inngrep i den private sfære.

---

⁶⁹ Auglend (2004), side 524 og 525

⁷⁰ Politiloven § 10 tredje ledd, jfr. politiinstruksen § 9-3

⁷¹ Forskrift om bruk av politiarrest, § 2-1 første ledd

⁷² Lokal arrestinstruks, punkt 8.1

Denne lidelsen vil kunne forsterkes vesentlig ved bruk av elektronisk overvåking under visitasjon.

Utfordringen i denne forbindelse er å eliminere de lidelser som er unødvendige. Det kan fra politiets side argumenteres for at filmingen er nødvendig for at politiet ved eventuelle påstander om overgrep, senere kan dokumentere et hendelsesforløp. Prisen arrestanter må betale for politiets ønske om dokumentasjon er da imidlertid høy. I tillegg til at en visitasjon i seg selv kan oppleves som nedverdiggende, vil følelsen av krenkelse kunne forverres ved filming og lagring. Etter min mening står behovet for filming av visitasjoner i et noe disproporsjonalt forhold til de krenkeler slik praksis medfører.

6.3.1 Sivilombudsmannens bemerkninger

Bruken av kameraovervåking under visitasjon ble tatt opp av Sivilombudsmannen etter et besøk i sentralarresten på Lillestrøm.⁷³ Sivilombudsmannen mente å ha fått opplyst at kameraovervåking også fant sted dersom det ble gjennomført visitasjon på cella, og stilte spørsmålsteget ved lovligheten av dette, blant annet med tanke på regelen i politiarrestforskriften § 2-1.

Det er naturlig å tro at Sivilombudsmannen siktet til vilkåret i § 2-1 første ledd om at “teknisk utstyr i cellene bare skal benyttes for å ivareta den innsattes helseforhold”. Da arrestpersonalet naturligvis er til stede sammen med arrestanten under en visitasjon, vil personalet kunne gripe inn umiddelbart dersom den innsattes helsetilstand skulle gjøre dette nødvendig. Kameraovervåking av visitasjonen fremstår derfor som overflødig av hensyn til å sikre arrestantens helse. Motivasjonen til bruk av kameraovervåking under visitasjon må derfor være begrunnet i andre forhold.

Romerike politidistrikt opplyste at det fantes rutiner for å sikre at videoovervåking ikke var i bruk dersom visitasjon ble foretatt på cellen.⁷⁴ Etter Sivilombudsmannens besøk ble likevel nye rutiner innført, slik at visitasjon ikke lenger ble foretatt på rom hvor videoovervåkingsutstyr var installert.

---

⁷³ Brev fra Sivilombudsmannen til Romerike Politidistrikt (17.02.2010)

⁷⁴ Brev fra Romerike Politidistrikt til Sivilombudsmannen (22.03.2010)

6.3.2 Blir personvernet godt nok ivaretatt ved visitasjon?

Under en visitasjon krenkes arrestantens fysiske integritet, ved at kroppen gjøres til gjenstand for undersøkelse. Den psykiske integritet vil også kunne krenkes i forbindelse med visitasjon, ved at arrestanten må forholde seg til tvang og vil kunne oppleve situasjonen som nedverdiggende.

Disse krenkelsene er særlig aktuelle når det foretas en besiktelse av vedkommendes nakne kropp. Visitasjon av arrestantens kropp setter virkelig avveiningen av forholdet mellom sikkerhet og personvern på spissen. Kroppen oppleves av mange som det mest private man har, og mange vil føle ubehag ved å måtte vise seg naken foran ukjente mennesker.

Ubehaget en arrestant vil kunne oppleve under en visitasjon vil kunne bli vesentlig forsterket dersom visitasjonen finner sted på videoovervåket område. Dersom kameraovervåking er i bruk under visitasjonen, vil et større antall mennesker enn de som er tilstede ved visitasjonen kunne se situasjonen, og kamerabildene vil lagres for eventuelt senere bruk. Visitasjonen og arrestantens nakne kropp vil da kunne eksponeres for flere enn nødvendig ved at videobildene vises i kontrollrom hvor flere arrestforvarere og polititjenestemenn oppholder seg. For arrestanten vil uvissheten rundt hvem som har tilgang til videobildene være en ytterligere belastning i en allerede ubehagelig situasjon. Enkelte arrestanter vil også kunne mene at det vil være særdeles krenkende om personer av det motsatte kjønn iakttar deres nakne kropp.

Selv om det ikke finnes noen regler som direkte hindrer videoovervåking av visitasjonen, vil hensynet bak overvåkingen og sterke personvern hensyn tilsi at videoovervåking ikke bør brukes under visitasjon. Jeg mener derfor at personvern hensyn ikke ivaretas i tilstrekkelig grad dersom visitasjon finner sted på videoovervåket område. Dette vil øke følelsen av krenkelse i tillegg til at konsekvensene av eventuelt misbruk av materialet blir større når materialet i seg selv er mer sensitivt.

6.3.3 Bør regelen om visitasjon være absolutt?

Regelen om at visitasjon skal foretas er en absolutt regel, som kommer til anvendelse overfor alle som innsettes i arresten, uavhengig av den enkeltes fysiske og psykiske tilstand.⁷⁵ Visitasjon foretas dermed overfor samtlige arrestanter, uten at det foretas noen vurdering av behovet for inngrepet. Visitasjon kan dermed føles som et særlig stort inngrep i personvernet fordi det ikke er basert på en konkret vurdering.

Dersom visitasjon skulle skje på bakgrunn av en konkret nødvendighetsvurdering, ville dette føre til nye, vanskelige vurderinger for de ansatte i arresten. Mange ville ikke ha den nødvendige medisinske kompetanse til for eksempel å vurdere risikoen for selvskading. En slik regelendring ville kunne tenkes å medføre økning i antall skader og død ved bruk av arrest, noe som etter min mening lett vil virke uforholdsmessig i forhold til gevinstene i form av forsterket personvern. Her må hensynet til den innbragtes personvern i form av integritetsfølelse avveies mot viktige helse- og sikkerhetsmessige formål.

6.4 Delkonklusjon

Bruken av “teknisk kommunikasjons- og sikkerhetsutstyr” bør vurderes i sammenheng med overvåkingsbegrepets doble betydning, i form av både kontroll og omsorg. Hensynet til kontroll er ikke anført som begrunnelse for bruk av elektronisk overvåking av aktiviteten i cellene. Det er imidlertid lett å tenke seg at politi og arrestforvarere ser på disse virkningene av overvåkingen som en fordel.

Teknisk utstyr kan være til hjelp i arbeidet med å sikre ro og orden i arrestlokalet, som er en form for kontrolloppgave. Elektronisk overvåking kan tenkes å virke preventivt for angrep og overgrep fra både innsattes og ansattes side, eller i det minste gi en økt følelse av trygghet. Dersom en person er klar over at han eller hun blir kontinuerlig overvåket, kan dette dempe motivasjonen til å begå regelbrudd. Denne kontrolleffekten av overvåkingen er imidlertid avhengig av at den som overvåkes har fått tilstrekkelig informasjon om at overvåking finner sted.

---

⁷⁵ Politiinstruksen § 9-3 og lokal arrestinstruks punkt 4.3

Elektronisk overvåking kan også tenkes brukt i forbindelse med de risikovurderinger arrestpersonalet foretar, selv om dette ikke omfattes av det uttalte formålet. Utstyret gir mulighet for å observere arrestanters adferd og foreta en risikovurdering på bakgrunn av det de ser og hører, uten å oppsøke arrestanten på cella. Dersom arrestanten virker aggressiv, vil dette for eksempel kunne tas hensyn til ved gjennomføring av lufting.

Disse kontrollvirkningene er ikke i arrestantenes interesse. Regelverket for elektronisk overvåking signaliserer klart at overvåking av aktiviteten i cellene kun skal skje av hensyn til den innsattes helse. Det er derfor viktig at regelen ikke tøyes slik at hensyn som ikke engang er i arrestantens interesse brukes for å legitimere overvåkingen.

Når det gjelder ivaretagelsen av omsorgsforpliktelser, kan det spørres om elektronisk overvåking fremstår som et egnet virkemiddel. Overvåkingsmekanismene gir arrestpersonalet bedre muligheter til å følge med på hva som skjer i arresten. Jeg er imidlertid enig med Datatilsynet i at det er grunn til å stille spørsmålstegn ved om bruk av elektronisk overvåking er det best egnede virkemiddel for å hindre at død og alvorlig skade skjer under arrestopphold.⁷⁶

I denne sammenheng vil arrestpersonalets medisinske kompetanse ha betydning. Jeg mener at det er grunn til å tro at arrestpersonalet ofte ville ha nytte av en større medisinsk kompetanse enn de fleste faktisk har. Feilvurderinger og misforståelser kan for eksempel føre til at personer som virkelig er syke, behandles som om de er berusede, slik at lege kanskje ikke kontaktes. Enkelte av symptomene på beruselse kan for eksempel også oppstå på bakgrunn av ulike sykdomstilstander, som f. eks. diabetes.⁷⁷ Resultatet kan bli at arrestpersonalet mener at vedkommende skal sove ut rusen i cellen, mens sykdomstilstanden heller forverrer seg. Det er særlig i de tilfeller hvor den innbragte er beruset eller syk, at det oftest oppstår fare for deres liv eller helse, "særlig når politiet tror at tilstanden er forårsaket av beruselse, men hvor uoppdaget diabetes eller hjerneskader forårsaker eller forverrer tilstanden".⁷⁸

---

⁷⁶ Brev fra Datatilsynet til Politidirektoratet (17. 03.2006)

⁷⁷ Politidirektoratet (2002), side 49

⁷⁸ Waal (2003)

Det er av denne grunn viktig at begrepet helseforhold ikke tolkes for strengt, slik at legetilsyn ikke settes inn for sent, fordi arrestanten tilsynelatende “bare” er beruset og personalet uansett følger med vedkommendes utvikling ved hjelp av overvåkingsutstyr.

I politiarrestprosjektet etterlyses bedre rutiner for helsetilsyn, men det konkluderes også med at kameraovervåking er ønskelig.⁷⁹ Jeg er enig i at en kombinasjon av gode rutiner for helsetilsyn og elektronisk overvåking er hensiktsmessig. Utfordringen ligger etter min mening i å sørge for at helsetilsyn faktisk blir gitt i alle tilfeller det er behov for det, slik at overvåkingen kommer inn som et supplement, men kun i de tilfellene det er behov for det.

Videre mener jeg også at det er behov for å gjøre enkelte presiseringer i det foreliggende regelverket, ved et uttrykkelig forbud mot videoovervåking under toalettbesøk og visitasjon. Videoovervåking vil disse tilfellene innebære meget alvorlige og ikke minst unødvendige krenkelser, slik at regelverket ikke kan etterlate noen tvil om ønsket praksis.

---

⁷⁹ Politidirektoratet (2002), side 12

7 Varsel om elektronisk overvåking

7.1 Hvorfor er varsel om overvåking viktig?

De anførte hensynene bak overvåking, helse og sikkerhet, gir ikke rom for skjult overvåking, tvert i mot, varsel kan kanskje heller virke preventivt overfor uønskede hendelser.

Fordi elektronisk overvåking i politiarresten er et svært inngripende virkemiddel, er det viktig at de som utsettes for overvåkingen får anledning til å innrette seg etter dette. Mange arrestanter tilbringer opptil flere døgn i arrestcellen, og det er viktig at disse personene får mulighet til å tilpasse sin adferd til at det foretas overvåking og lagring av opptak. Arrestantene kan tenkes å ville tilpasse både hva de sier og hva de gjør under slike omstendigheter.

Det er fra politiets side også viktig å varsle om overvåkingen for å unngå å komme i konflikt med forbudet mot å ta opp samtaler hvor man selv ikke deltar.⁸⁰ Hjemmelen for overvåking i arresten gir ikke rom for skjult overvåking, slik for eksempel enkelte av bestemmelsene i straffeprosessloven gjør.⁸¹ Det er heller ikke forhold som tilsier at det skal være behov for å foreta skjult overvåking i arresten. Tvert i mot ville dette kanskje kunne føre til at overvåkingen mistet noe av sin effekt. Det kan for eksempel være tilfeller hvor hissige arrestanter avstår fra å gjøre hærverk i arresten, fordi de vet at politiets bruk og lagring av overvåkingsmateriale kan lette en eventuell etterforskning.

7.2 Kravene til varsling

“Overvåking eller opptak ved lyd og bilde, skal varsles med godt synlige oppslag ved inngangen til arrestlokalet”.⁸² Regelen er klar på at arrestanter og andre som oppholder seg i arrestlokalene skal ha informasjon om at elektronisk overvåking skjer. Kravet om

---

⁸⁰ Straffeloven § 145a

⁸¹ Straffeprosessloven kapittel 15a

⁸² Forskrift om bruk av politiarrest § 2-1 annet ledd

at oppslagene skal være “godt synlige” må innebære at disse har tilstrekkelig størrelse og plasseres på en slik måte at flest mulig vil kunne legge merke til dem.

I sentralarresten på Hamar finnes det i inkvireringsrommet tydelig varsel om at elektronisk overvåking pågår, slik at de fleste som ankommer arresten vil legge merke til dette. I enkelte situasjoner, for eksempel ved sterk beruselse, sykdom eller stress, vil imidlertid ikke alle arrestanter være i stand til å legge merke til eller oppfatte varselet om overvåking som er satt opp i inkvireringsrommet. Inne i cellene finnes det ikke varsel om at overvåking skjer. En arrestant kan derfor for eksempel våkne på cella etter å ha sovet ut rusen og ikke være kjent med overvåkingen. Vedkommende vil dermed ikke kunne innrette seg etter den situasjonen som foreligger.

7.3 Delkonklusjon

At enkelte arrestanter kan tenkes å kjenne igjen overvåkingsutstyr, og dermed forstå at de blir overvåket, kan i denne sammenheng ikke være avgjørende, for dette vil ikke gjelde alle. Videre tilsier etiske krav at overvåkingen skal være godt varslet, og ikke noe arrestanter tilfeldigvis kan oppdage selv. Når inngripende tiltak som elektronisk overvåking tas i bruk, må personvernet ivaretas best mulig. Jeg mener derfor at det burde finnes varselskilt også inne i cellene, slik at alle arrestantene i det minste er klar over at de blir overvåket.

8 Lagring og sletting av overvåkingsmateriale

8.1 Hva innebærer det at lyd- og bildeopptak lagres?

Overvåking ved bruk av mikrofon og kamera må ikke nødvendigvis innebære at lyd- og bildeopptakene lagres for eventuell senere bruk. Alternativet er at film og lyd avspilles kontinuerlig mens overvåkingen skjer, uten at det brukes noen mekanisme for lagring av materialet. Materialet er dermed kun tilgjengelig på det tidspunkt overvåkingen skjer, noe som reduserer mulighetene for misbruk vesentlig. Denne løsningen vil som oftest oppfattes som en mindre krenkende form for overvåking enn bruk av overvåkingssystemer som gjør opptak av materialet og lagrer dette.⁸³ Lagring av overvåkingsmaterialet vil kunne føles som en “ekstrabelastning” for den innsatte.⁸⁴

8.1.1 Hovedregel: Slettes etter 48 timer

Det enkelte politidistrikt skal i følge rundskriv 2006/14 punkt 2.3 ha mulighet for lagring av “lyd- og billedopptak”. Muligheten til å lagre opptak er som hovedregel begrenset til å gjelde i “inntil 48 timer” og materialet skal på dette tidspunktet slettes automatisk.⁸⁵ Uttrykket “lyd- og billedopptak” i punkt 2.3 tilser at lagringsmuligheten gjelder både materialet fra to-veis kommunikasjonen via mikrofon og høyttaler, og filmen fra kameraovervåkingen.

Det er i denne sammenheng av stor betydning for arrestantenes personvern i hvilken grad tilgangen til opptakene begrenses. “Opptakene”, altså det lagrede materialet, skal “kun være tilgjengelig for politimesteren eller den han bemyndiger”.⁸⁶ Behovet for å gå tilbake i det lagrede materialet slik at et hendelsesforløp for eksempel kan dokumenteres, vil sannsynligvis ikke oppstå særlig ofte. Sammenholdt med at risikoen for misbruk av opptakene øker med antallet personer som har tilgang til disse, bedres

---

⁸³ Datatilsynet (2004), side 9.

⁸⁴ Brev fra Datatilsynet til Politidirektoratet (08.06.2006)

⁸⁵ Rundskriv 2006/14 punkt 2.3

⁸⁶ Ibid.

arrestantenes personvern ved å ha en relativt restriktiv regel angående tilgang til lagret overvåkingsmateriale.

Hvor restriktiv tilgangen reelt sett vil være, avhenger av hvem som av politimesteren gis fullmakt til å ha tilgang til opptakene. Rundskrivet punkt 2.3 omtaler fullmektigen som “den han bemyndiger”, noe som kan tyde på at denne fullmakten kun kan gis til én person. En slik situasjon vil imidlertid kunne være svært upraktisk, dersom både politimesteren og fullmektigen er fraværende.

Hvert politidistrikt skal ha en lokal instruks for “lagring og sletting” av overvåkingsmateriale.⁸⁷ Det ville vært naturlig at det fremgikk av denne instruksjonen hvem som i tillegg til politimesteren skal ha tilgang til opptakene. Dette ville være med på å skape klare ansvarsforhold, og også tydeliggjøre disse utad. Hvem som skal ha tilgang til opptakene fremgår ikke klart av Hedmark politidistrikts lokale arrestinstruks. Det opplyses imidlertid at leder for Fellesoperativ enhet, eventuelt skiftleder, har “det daglige ansvar” for arrestvirksomheten, noe som kan tenkes også å omfatte tilgang til lagret overvåkingsmateriale.⁸⁸

8.1.2 Unntak: Lagring utover 48 timer

Politidirektoratets rundskriv åpner for lagring av opptak lengre enn 48 timer i visse nærmere angitte situasjoner.⁸⁹ Dette gjelder for det første dersom “straffeprosesslovens bestemmelser kommer til anvendelse”. Personopplysningsloven kommer her inn som et supplement til særlovningen.⁹⁰ Lagringstiden kan i henhold til personopplysningsforskriften § 8-4 annet ledd utvides til 30 dager dersom hendelser i politiarresten skulle kreve etterforskning.

Utvidet adgang til lagring av opptak gjelder for det andre dersom det på løslatelsestidspunktet “foreligger klage fra den innsatte” vedrørende oppholdet i

---

⁸⁷ Rundskriv 2006/14 punkt 2.3

⁸⁸ Lokal arrestinstruks punkt 3.1 og 3.2

⁸⁹ Rundskriv 2006/14 punkt 2.3

⁹⁰ Datatilsynets høringsuttalelse til NOU 2009:12, (2010)

arresten, og vedkommende samtykker i fortsatt lagring av opptakene “til bruk for klagebehandlingen”.⁹¹

8.2 Hva er formålet med lagring av lyd- og bildeopptak?

Formålet med bruk av elektronisk overvåkingsutstyr i arresten er i følge politidirektoratets rundskriv 2006/14 punkt 2.1 “å forbedre muligheten til å forebygge alvorlige hendelser og dødsfall” ved bruk av politiarrest.

Jeg mener i likhet med Datatilsynet, at det er grunn til å stille spørsmålstegn ved om dette er en fullstendig beskrivelse av bakgrunnen for ønsket om å lagre overvåkingsmaterialet.⁹² Tilsynet har gitt uttrykk for at lagringsmuligheter ikke ville være egnet til å “forebygge alvorlige hendelser og dødsfall”.⁹³ En etterfølgende gjennomgang av lagrede opptak vil ikke kunne virke preventivt overfor handlinger som allerede har skjedd. Jeg er enig med Datatilsynet i at det på denne bakgrunn ikke vil være behov for å lagre materialet.

Politidirektoratet ønsket på bakgrunn av Datatilsynets kritikk å utdype formålsangivelsen. Direktoratet opplyste at lagringsbehovet var “begrunnet i hensynet til den innsattes rettssikkerhet, muligheten for å etterprøve hvorvidt politiet har optrådt klanderverdig, samt å forebygge slike hendelser i fremtiden”.⁹⁴

Lagringsreglene skal altså ivareta arrestantenes “rettssikkerhet”. Begrepet “rettssikkerhet” er vagt og flertydig. Rettssikkerhetsbegrepet er en betegnelse på de krav som kan stilles til myndighetene for å sikre en forsvarlig saksbehandling og “et mest mulig rettfærdig resultat”.⁹⁵ Mens den prosessuelle rettssikkerhet gjelder saksbehandlingen, omhandler den materielle rettssikkerhet avgjørelsens innhold.⁹⁶

---

⁹¹ Rundskriv 2006/14 punkt 2.3

⁹² Brev fra Datatilsynet til Politidirektoratet (17. mars 2006)

⁹³ Datatilsynets høringsuttalelse til NOU 2009:12, (2010)

⁹⁴ Brev fra Politidirektoratet til Datatilsynet (11. april 2006)

⁹⁵ Gisle (2005), side 247, oppslagsord “rettssikkerhet”

⁹⁶ Ibid.

Direktoratet oppgir ikke hvilke sider av rettsikkerhetsbegrepet som søkes ivarettatt gjennom lagringsreglene.

Den innsatte kan samtykke i lagring utover 48 timer dersom vedkommende ønsker at overvåkingsmaterialet skal kunne benyttes i forbindelse med en fremsatt klage vedrørende forholdene under arrestoppholdet.⁹⁷ Dersom arrestanten for eksempel mener å være utsatt for fysiske overgrep fra arrestpersonalet, og dette er filmet av overvåkingskamera, vil det kunne være avgjørende at disse opptakene stilles til disposisjon under klagesaksbehandlingen eller etterforskningen. Arrestanten kan dermed i et slikt tilfelle styrke sin egen materielle rettsikkerhet ved å tillate forlenget lagringstid.

Formålet “å forebygge slike hendelser i fremtiden”, må forstås slik at overvåkingsmateriale skal kunne brukes til å kartlegge hendelsesforløp og “hull” i det sikkerhetssystem som finnes i arresten. Denne typen forebygging kan ikke begrunnes i den overvåkede arrestants direkte interesser, men heller i samfunnets generelle interesse i “å forebygge alvorlige hendelser og dødsfall”⁹⁸ i forbindelse med bruk av arrest.

Direktoratet anfører også hensynet til å kunne undersøke “hvorvidt politiet har opptrådt klanderverdig”⁹⁹ som bakgrunn for lagringen. Under mitt besøk i sentralarresten på Hamar fikk jeg inntrykk av at det blant enkelte i politiet er et ønske om å kunne dokumentere at arrestanter er fulgt opp på en forsvarlig måte. Dette ble begrunnet med hvordan politiet i media stilles til ansvar i de tilfeller hvor alvorlige hendelser oppstår under et arrestopphold. Dette samsvarer med Datatilsynets uttalelse om at “bevishensyn, primært for at politimyndighetene skal kunne dokumentere sine handlinger”¹⁰⁰ fremstår som motivet bak lagringsreglene.

---

⁹⁷ Rundskriv 2006/14 punkt 2.3

⁹⁸ Ibid. punkt 2.1

⁹⁹ Brev fra Politidirektoratet til Datatilsynet (11.04.2006)

¹⁰⁰ Brev fra Datatilsynet til Politidirektoratet (08.06.2006)

8.3 Betydningen av tidspunktet for overføring til fengsel

De lagrede opptakene skal etter hovedregelen slettes automatisk etter 48 timer. Denne begrensningen gjelder imidlertid ikke dersom arrestanten ved løslatelsen klager på arrestoppholdet og i den forbindelse samtykker til at opptakene kan brukes i klagebehandlingen.

I denne forbindelse vil problematikken rundt den lange sittediden i landets politiarrester kunne ha betydning. Dersom påtalemyndigheten ønsker at en pågrepet skal settes i varetekt, skal den pågrepne “snarest mulig og senest den tredje dagen etter pågripelsen” fremstilles for tingretten med begjæring om varetektsfengsling.¹⁰¹ Den pågrepne skal imidlertid overføres fra politiarrest til fengsel “innen to døgn etter pågripelsen”, med mindre “praktiske grunner” umuliggjør dette.¹⁰²

Praksis viser at det stadig begås grove brudd på denne regelen, og statistikken for Oslo sentralarrest illustrerer denne problematikken. I løpet av de tre første månedene i 2010 satt to av tre pågrepne over den maksimalt tillatte sittediden på 48 timer, mens 68 pågrepne satt over seks døgn.¹⁰³ Dette viser at når to av tre arrestanter slipper ut av sentralpolitiarresten i Oslo, vil opptakene allerede være slettet, med mindre disse personene har fremlagt klager allerede under oppholdet.

Mange arrestanter vil av ulike grunner ikke være i stand til å fremsette slike klager under arrestoppholdet. Dette kan være begrunnet i språkproblemer, motivasjon og rett og slett den sårbare situasjon vedkommende er i. En klage over urettmessig overvåking kan for mange virke fjernt, når politi og forsvarer for eksempel heller ønsker å fokusere på en alvorlig siktelse. Jeg mener derfor at mange arrestanter mister de rettssikkerhetsgarantier som hevdes å ligge i muligheten for å tillate lagring utover 48 timer.

---

¹⁰¹ Straffeprosessloven § 183 første ledd

¹⁰² Forskrift om bruk av politiarrest § 3-1

¹⁰³ Sandvig (2010)

8.4 Forslag om å utvide lagringstiden

Det ble i NOU 2009:12 gitt uttrykk for at det er “behov for en viss utvidelse av lagringstiden”.¹⁰⁴ Bakgrunnen for dette behovet hevdes å være at det er grunn til å regne med at ikke alle klager eller anmeldelser knyttet til forhold i arresten fremsettes innenfor 48 timers-fristen, slik at opptaket er slettet da saken skal undersøkes. Utvalget fremhever imidlertid at en slik regelendring vil reise “sentrale personvernspørsmål”.

Datatilsynet var i sin høringsuttalelse kritisk til en slik “*generell* fristutvidelse”.¹⁰⁵ Tilsynet viste i denne sammenheng til mulighetene for forlengelse av fristen ved behov for etterforskning og at det anførte formålet med overvåkingsreglene først og fremst er å forhindre alvorlige hendelser i arresten. Politidirektoratet sa seg enig med Datatilsynet i at det med tanke på formålet å avverge skade ville kunne være problematisk å “endre slettepraksisen på området”.¹⁰⁶

En utvidet lagringstid vil kunne gå på bekostning av personvernet. Da opptakene uansett lagres, mener jeg at det imidlertid bør vurderes om fristen for sletting bør justeres etter den faktiske gjennomsnittlige sittediden i arrest. Det er et faktum at denne stadig overskrides, og dette bør tas i betraktning i regelutforming.

8.5 Delkonklusjon

Det kan være grunn til å stille spørsmålstegn ved behovet for lagring av overvåkingsmateriale. Datatilsynet har hevdet at det ikke foreligger behov for å lagre opptak ut fra formålet “å forebygge alvorlige hendelser og dødsfall”, som av politidirektoratet i rundskriv 2006/14 er oppgitt å være formålet med overvåkingsreglene.¹⁰⁷ Dersom en skade faktisk har inntruffet, vil ikke en gjennomgang av overvåkingsmaterialet i ettertid kunne virke preventivt overfor den enkeltperson som ble utsatt for overvåkingen.

---

¹⁰⁴ NOU 2009:12, side 157

¹⁰⁵ Datatilsynets høringsuttalelse til NOU 2009:12, (2010)

¹⁰⁶ Politidirektoratets høringsuttalelse til NOU 2009:12, (2010), side 24

¹⁰⁷ Brev fra Datatilsynet til Politidirektoratet, (17.03.2006)

De inngrep overvåkingen innebærer forsterkes dersom overvåkingsmaterialet også lagres.¹⁰⁸ Dersom lagringsreglene, i større eller mindre grad, er begrunnet i andre hensyn enn de som er i arrestanters interesse, er det grunnlag for å si at det gjøres relativt store inngrep i enkeltpersoners private sfære i den hensikt å fremme statlige interesser. Det er etter min mening derfor grunn til å spørre om det er forholdsmessighet mellom de ytterligere krenkelser arrestanten opplever og lagringen, når denne delvis er i politiets interesse i form av å dokumentere at kritikkverdige forhold ikke forekommer.

Jeg mener at det er også grunn til å stille seg noe kritisk til at Politidirektoratet i korrespondansen med Datatilsynet oppgir flere, og delvis andre formål med overvåkingen enn det som faktisk fremkommer av gjeldende regelverk. Overvåking i politiarresten skjer innenfor rammene av legalitetsprinsippet. Detaljreguleringen på området er hovedsakelig gitt i form av forskrift og rundskriv. Disse er hjemlet i lov, og reguleringen har en viss grad av demokratisk legitimitet i form av åpenhet rundt beslutningsprosesser. Dette inntrykket svekkes imidlertid når politidirektoratet i sine brev gir inntrykk av at et så inngripende tiltak som overvåking og lagring av opptak skjer på bakgrunn av formål som ikke fremkommer tydelig og direkte av regelverket.

---

¹⁰⁸ Brev fra Datatilsynet til Politidirektoratet (08.06.2006)

9 EMK art. 3 – Forbud mot tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling

9.1 Innledende bemerkninger

EMK artikkel 3 slår fast at “No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment”. Bestemmelsen forbyr dermed det som i den norske oversettelsen omtales som “tortur eller ... umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff”. I tillegg til å forby disse formene for mishandling, pålegger også bestemmelsen myndighetene en positiv plikt til å sikre at slik mishandling ikke skjer.¹⁰⁹

Et flertall av rettighetene i EMK inneholder begrensninger, forbehold og unntak.¹¹⁰ Artikkel 3 er imidlertid reservasjonsløs, slik at den gir et absolutt vern mot krenkelse av de interesser bestemmelsen er satt til å beskytte.¹¹¹ Det er for det første ikke adgang å fravike artikkel 3, heller ikke dersom “nasjonens liv” trues av “krig eller annen offentlig nødtilstand”.¹¹²

For det andre åpner heller ikke bestemmelsens ordlyd for at det gjøres unntak fra, eller begrensninger i rettighetsvernet. Bestemmelsen er absolutt formulert, slik at ingen situasjoner kvalifiserer til at bestemmelsen settes til side eller begrenses.¹¹³

Det er imidlertid anerkjent at terskelen for at en handling skal rammes av artikkel 3 er relativ.¹¹⁴ Det kreves at handlingen overstiger en viss alvorlighetsgrad før bestemmelsen anses å være krenket, og denne vurderingen av om handlingen er alvorlig nok beror på konkrete og individuelle momenter. Hva som i hvert enkelt tilfelle kreves for at artikkel 3 er krenket, varierer dermed fra sak til sak.

---

¹⁰⁹ Aall (2007), side 153

¹¹⁰ Ibid. side 149

¹¹¹ Selmouni mot Frankrike (1999), avsnitt 95

¹¹² EMK artikkel 15, første og annet ledd

¹¹³ Harris (2009), side 69

¹¹⁴ Selmouni mot Frankrike (1999), avsnitt 100

Selv om det å bruke fysisk styrke mot en person i mange tilfeller vil være i strid med artikkel 3, kan dette for eksempel under visse omstendigheter likevel godtas dersom det er “strictly necessary”.¹¹⁵ Handlingen er dermed likevel ikke alvorlig nok til at terskelen er overskredet, når alle omstendigheter er tatt i betraktning.

9.1.1 Grensen mot artikkel 8

Enkelte situasjoner vil kunne være relevante å vurdere opp mot både EMK artikkel 3 og artikkel 8. Dette er tilfellet for bruk av elektronisk overvåking, og andre situasjoner hvor det gjøres inngrep i den private sfære på en særlig krenkende måte. Artikkel 3 kommer som utgangspunkt til anvendelse overfor de alvorligste og mest krenkende overgrep, og vil dermed i de fleste tilfeller konsumere artikkel 8. Det kan imidlertid også være aktuelt å benytte de to bestemmelsene i konkurrans, dersom dette vil kunne gi uttrykk for ulike “bebreidelsesverdige forhold” ved inngrepet.¹¹⁶

9.2 Betydningen av torturkomiteens uttalelser

Torturkomiteen har kritisert Norge for flere forhold knyttet til bruken av politiarrest. Komiteen har imidlertid ikke kommet med negative uttalelser angående bruken av elektronisk overvåking. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at EMD ikke vil konstatere konvensjonsbrudd. Selv om torturkomiteens uttalelser kan spille inn i domstolens vurdering som et moment, og i flere saker er tatt med i drøftelsen, foretar domstolen en egen, selvstendig vurdering av de aktuelle forholdene. EMD kan dermed konstatere konvensjonsbrudd på tross av at et forhold er oversett, eller vurdert som tilfredsstillende, av torturkomiteen.

9.3 Hvilke handlinger rammes av artikkel 3?

Artikkel 3 har et generelt anvendelsesområde. Enhver mishandling, både i forbindelse med “behandling” og “straff” reguleres av bestemmelsen. Innsettelse i politiarrest er ikke begrunnet i pønale hensyn, og det er derfor handlingsalternativet “behandling” som er aktuelt i forbindelse med bruk av politiarrest. Oppholdet i politiarresten innebærer

---

¹¹⁵ Sevtaç Veznedaroğlu mot Tyrkia (2000), avsnitt 29

¹¹⁶ Aall (2007), side 176

imidlertid frihetsberøvelse, og har flere likhetstrekk med fengselsopphold. Det er nettopp under denne typen forhold at risikoen for brudd på artikkel 3 er størst.¹¹⁷

Artikkel 3 oppstiller et forbud mot tre ulike typer mishandling, omtalt som tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Bestemmelsen inneholder ingen definisjon av disse begrepene, og dette er heller ikke å finne andre steder i konvensjonen.

Det er anerkjent i praksis fra EMD at mishandlingen må overskride en viss alvorlighetsgrad, “a minimum level of severity”, før artikkel 3 kommer til anvendelse.¹¹⁸ Jeg kommer tilbake til dette minstekravet til alvorlighetsgraden av inngrepet under vurderingen av hva som er å anse som umenneskelig og nedverdiggende behandling.¹¹⁹

Hvis inngrepet er av en slik alvorlighetsgrad at terskelen for anvendelse av artikkel 3 er overskredet, vil krenkelsens alvorlighetsgrad avgjøre om inngrepet karakteriseres som henholdsvis tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Det finnes imidlertid også eksempler på at EMD karakteriserer en handling som stridende mot artikkel 3, uten at det er tatt stilling til hvilke av handlingsalternativene som er aktuelle.¹²⁰

Jeg vil nedenfor ved hjelp av EMDs egne tolkningsprinsipper¹²¹ redegjøre for begrepene tortur, umenneskelig og nedverdiggende behandling, for så å vurdere hvorvidt bruken av elektronisk overvåking i arresten vil kunne komme i konflikt med artikkel 3.

9.3.1 Hva er “torture”?

EMD har uttalt at skillet mellom tortur på den ene siden og umenneskelig eller nedverdiggende behandling på den andre siden skal skille ut de krenkelser som

---

¹¹⁷ Aall (2007), side 154

¹¹⁸ Irland mot Storbritannia (1978), avsnitt 162 og Kudla mot Polen (2000), avsnitt 91

¹¹⁹ Se oppgavens punkt 9.3.2

¹²⁰ Harris (2009), side 71

¹²¹ Se oppgavens punkt 2.8.1

innebærer “very serious and cruel suffering”.¹²² Begrepet tortur er forbeholdt den gruppen inngrep hvor lidelsene er svært alvorlige og grusomme.

Et tilsvarende skille er stilt opp i FNs torturkonvensjon artikkel 1 og artikkel 16. Definisjonen i FN-konvensjonens artikkel 1 er av EMD ansett å være en relevant rettskildefaktor ved klarleggingen av innholdet i EMKs torturbegrep.¹²³ FN-konvensjonens definisjon av tortur forutsetter at fire nærmere bestemte vilkår er oppfylt.¹²⁴ Offeret må for det første utsettes for “alvorlig smerte eller lidelse, enten fysisk eller psykisk”. Videre stilles det for det andre krav om at mishandlingen skjer bevisst. Mishandlingen må for det tredje skje i en bestemt hensikt, og for det fjerde skje på bakgrunn av oppfordring, tilskyndelse, samtykke eller aksept fra offentlig tjenestemann, eller eventuelt andre som opptrer i embets medfør.

Torturbegrepet er altså ment å ramme de alvorligste bruddene på EMK artikkel 3, hvor offeret er utsatt for meget grusomme og smertefulle overgrep, enten fysisk eller psykisk. EMD har uttalt at skillet mellom tortur og umenneskelig behandling hovedsakelig avhenger av hvilken grad av lidelse klageren er utsatt for.¹²⁵ I tråd med FNs torturkonvensjon legger EMD også vekt på hvorvidt inngrepet er gjort for å straffe vedkommende eller for å fremprovosere en tilståelse eller forklaring.

Det er på bakgrunn av dette lite sannsynlig at de norske reglene om bruk av elektronisk overvåking vil kunne komme i konflikt med handlingsalternativet tortur i artikkel 3.

9.3.2 Hva er “inhuman” og “degrading” behandling?

Umenneskelig og nedverdiggende behandling er mildere former for mishandling enn tortur. Hvilke tilfeller som skal karakteriseres som henholdsvis umenneskelig og nedverdiggende behandling, vil i noen grad være uklart, og de to alternativene er også

---

¹²² Irland mot Storbritannia (1978), avsnitt 167

¹²³ Selmouni mot Frankrike (1999), avsnitt 97

¹²⁴ Kjølbrot (2005), side 157 og 158

¹²⁵ Irland mot Storbritannia (1978), avsnitt 167

delvis overlappende.¹²⁶ Jeg vil derfor foreta en felles behandling av de to formene for mishandling, men likevel beskrive de særegenheter som er knyttet til de to begrepene.

For at artikkel 3 skal komme til anvendelse må den aktuelle mishandling overstige “a minimum level of severity”,¹²⁷ altså en viss alvorlighetsgrad. Kravet til graden av alvorlighet er relativt, og “depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical and mental effects, and in some cases, the sex, age and state of health of the victim”.¹²⁸ Det må på bakgrunn av dette foretas en konkret vurdering av om den nødvendige alvorlighetsgrad er overskredet.

Ved vurderingen av om en handling er å anse som umenneskelig, har EMD blant annet lagt vekt på følgende forhold ved handlingen: “it was premeditated, was applied for hours at a stretch and caused either actual bodily injury or intense physical and mental suffering”.¹²⁹

Alternativet nedverdiggende behandling kjennetegnes imidlertid av forhold som at den “arouse in the victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them”.¹³⁰ Denne typen behandling gjelder først og fremst ydmykelse og nedverdiggelse, fremfor fysiske eller psykiske skader. Nedverdiggende behandling er dermed delvis noe annet, og delvis mindre alvorlig, enn umenneskelig behandling.

EMD anerkjenner at også legitime former for behandling vil kunne medføre en viss grad av lidelse og ydmykelse. For at et inngrep skal karakteriseres som umenneskelig eller nedverdiggende, må graden av lidelse eller krenkelse imidlertid “go beyond that inevitable element of suffering or humiliation connected with a given form of legitimate treatment or punishment”.¹³¹ Ubehaget ved overvåkingen må derfor overgå det alminnelige ubehag forbundet med frihetsberøvelse.

---

¹²⁶ Harris (2009), side 92

¹²⁷ Frerot mot Frankrike, (2007), avsnitt 35

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Jalloh mot Tyskland (2006), avsnitt 68

¹³⁰ Frerot mot Frankrike (2007), avsnitt 35

¹³¹ Jalloh mot Tyskland (2006), avsnitt 68

9.4 Foreligger det “a minimum level of severity”?

Da betegnelsen tortur er reservert for de aller verste former for mishandling, er det lite sannsynlig at bruk av elektronisk overvåking kan sies å innebære denne formen for mishandling. Spørsmålet er dermed om bruken av elektronisk overvåkingsutstyr i politiarresten overstiger det minimumskravet til alvorlighet som kreves for at en handling skal kunne karakteriseres som henholdsvis umenneskelig eller nedverdiggende.

Vurderingen av den nedre grensen for hvilke handlinger som innebærer brudd på artikkel 3 må foretas på bakgrunn av “all the circumstances of the case, such as the nature and context of the treatment, the manner and method of its execution, its duration, its physical or mental effects and, in some instances, the sex, age and state of health of the victim.”¹³² Jeg vil derfor måtte foreta en konkret vurdering knyttet til regelverket for elektronisk overvåking i arresten. Jeg vil deretter på bakgrunn av de krav som er stilt opp i EMDs praksis vurdere om bruken av elektronisk overvåking i politiarresten kan tenkes å utgjøre enten umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

9.4.1 “nature and context of the treatment”

Overvåkingen innebærer krenkelse av den psykiske integritet. Inngrepet må imidlertid ses i sammenheng med at det søker å ivareta et legitimt formål, å ivareta arrestantens helse og sikkerhet.

9.4.2 “the manner and method”

Overvåkingen påfører ikke arrestanten noen fysisk lidelse. Bruken av overvåkingsutstyr påvirker derimot arrestantens psykiske integritet, i form av at vedkommende kan føle seg krenket ved at arrestpersonalet har mulighet til å gripe inn i vedkommendes private sfære og observere vedkommendes kropp og aktiviteter.

---

¹³² Kudla mot Polen (2000), avsnitt 91

9.4.3 “duration of the treatment”

Varigheten av inngrepet vil i følge EMD spille inn i vurderingen av om minimumskravet til alvorlighetsgrad er overskredet. Bruk av overvåkingsutstyr i arrestcellene skal kunne finne sted så lenge dette kan begrunnes i hensynet til den innsattes helsemessige forhold. Hvorvidt det underveis i et arrestopphold i praksis foretas fornyede vurderinger av dette, er uvisst. Behandlingen vil uansett kunne finne sted i flere timer i strekk, eventuelt også flere dager i strekk, avhengig av hva som er grunnlaget for innsettelsen og om reglene for maksimal sittedid overholdes. Dette tidsrommet fremstår likevel som beskjedent i forhold til enkelte saker som er behandlet av EMD, hvor krenkende behandling har skjedd over flere år.¹³³

9.4.4 “physical and mental effects”

EMD anser virkningene av inngrepet som en relevant faktor ved vurderingen av om det foreligger brudd på artikkel 3.¹³⁴ Når det gjelder bruk av elektronisk overvåking i politiarresten, vil arrestantene først og fremst kunne oppleve psykiske, ikke fysiske, reaksjoner. De psykiske utslag overvåkingen gir kan variere fra mildt ubehag til sterke reaksjoner hos den enkelte arrestant. Kontinuerlig overvåking kan gi utslag i sinne og frustrasjon, særlig da arrestanten selv kan oppfatte overvåkingen som formålsløs. Disse reaksjonene vil i særlig grad kunne oppstå i de tilfeller hvor en arrestant har sittet på glattcelle i lengre tid enn regelverket legger opp til, og kanskje er feilaktig mistenkt.

EMD la i saken Kudla mot Polen vekt på hvorvidt virkningene av krenkelsen påvirket klagerens personlighet negativt. Det er naturlig at overvåkingen vil ha negativ påvirkningskraft på arrestanten mens overvåkingen foregår. Det er imidlertid mindre sannsynlig at den type overvåking som foregår i norske politiarrester vil sette varige, negative spor i vedkommendes personlighet.

---

¹³³ Blant annet Van Der Ven mot Nederland (2003), avsnitt 62

¹³⁴ Kudla mot Polen (2000), avsnitt 91

9.4.5 “the sex, age and state of health of the victim”

Kjønn, alder og helsemessige forhold er omstendigheter som i enkelte saker kan tillegges vekt ved vurderingen av om behandlingen er tilstrekkelig alvorlig til at minstekravet er overskredet.

Det vil i denne sammenheng kunne være av betydning at elektronisk overvåking av aktiviteten i cellene skal brukes da hensynet til den innsattes helse tilsier det. Tanken bak dette er at innsatte som er fysisk eller psykisk syke, eventuelt beruset, har behov for mer tilsyn enn det arrestpersonalet kan sørge for ved fysisk oppmøte i cellen.

Sykdomstilstand og beruselse er imidlertid også forhold som kan forsterke krenkelsen arrestanter kan oppleve ved å bli overvåket. Videoovervåking og avlytting av arrestanten kan forårsake eller forsterke blant annet stress og angst, i tillegg til det alminnelige ubehag mange opplever når de er overvåket.

Innsattes helseforhold er dermed en omstendighet som kan gjøre at overvåking oppfattes som spesielt krenkende for enkelte. Den innsattes helseforhold vil derfor kunne tilsi at det minimum som kreves med hensyn til krenkelsens alvorlighetsgrad er overskredet. Samtidig vil helseforholdene også være med på å legitimere inngrepet, da helsemessige forhold kan tilsi behov for mer tilsyn.

Faren for selvskading gjør at arrestanter i enkelte tilfeller må være avkledd i cellen. I disse tilfellene kan reaksjonen på overvåkingen være ekstra kraftig. Kroppen regnes av de fleste som svært privat, og tanken på at arrestpersonalet kan besiktige ens nakne kropp kontinuerlig over et lengre tidsrom kan føles svært ubehagelig. Det vil i slike tilfeller også være av betydning at den innsatte ikke vet hvem som har tilgang til kamerabildene, både under monitorering og ved lagring av materialet.

For noen arrestanter vil det kunne være av stor betydning om det er kvinner eller menn som har mulighet til å besiktige deres nakne kropp på kamerabildene, slik at usikkerhet rundt dette er med på å skape ytterligere belastninger. I saken Valašinas mot Litauen måtte klageren, en innsatt, kle seg naken foran en kvinnelig fengselsbetjent, i den hensikt at dette ville virke ydmykende. Videre berørte mannlige fengselsbetjenter hans

kjønnsorgan og mat, uten å bruke hansker. EMD mente at det forelå brudd på artikkel 3, og uttalte at behandlingen signaliserte mangel på respekt for den innsatte og krenket hans menneskeverd, i tillegg til at det var egnet til å skape angst og en følelse av underlegenhet.¹³⁵

9.4.6 Er terskelen overskredet?

Det kan sies å være vanskelig å skulle ta stilling til hva EMD eventuelt ville mene om dette spørsmålet, da vurderingen er konkret og beror på de enkelte omstendigheter i hver individuelle sak. Domstolens dynamiske tolkningsmetode kan også medføre at domstolen vil vektlegge momenter annerledes enn tidligere.

EMD har uttalt at “a measure which is of therapeutic necessity from the point of view of established principles of medicine cannot in principle be regarded as inhuman and degrading.”¹³⁶ Medisinsk behandling vil altså ikke kunne anses som brudd på artikkel 3 dersom myndighetene kan “påvise en tvingende medisinsk nødvendighet, at betryggende prosedyrer er fulgt og at gjennomføringen ikke overskrider smerteterskelen i artikkel 3”.¹³⁷

Det er nettopp medisinske, helsemessige forhold som begrunner at overvåking tas i bruk i cellen. Politiet har under frihetsberøvelsen ansvar for ivaretagelsen av arrestanters helse, og dette betyr at politiet har positive forpliktelser i denne forbindelse. Ved for eksempel symptomer på særdeles sterk påvirkning av alkohol kan det derfor være grunn til å spørre om EMD heller vil anse bruken av elektronisk overvåking som en form for ivaretagelse av omsorgsplikten enn at overvåkingen innebærer “a minimum level of severity”. Nettopp fordi inngrepet er begrunnet i helse- og sikkerhetsmessige hensyn er det grunn til å tro at den påkrevde alvorlighetsgraden etter EMDs mening sannsynligvis ikke er overskredet.

---

¹³⁵ Valasinas mot Litauen (2001), avsnitt 117

¹³⁶ Nevmerzhitsky mot Ukraina (2005), avsnitt 94

¹³⁷ Aall (2007), side 165

Det vil imidlertid neppe være mulig å påvise “en tvingende medisinsk nødvendighet”¹³⁸ i alle tilfeller hvor elektronisk overvåking tas i bruk. Det er derfor grunn til å vurdere andre forhold som kan påvirke domstolens vurdering av om minimumsgraden av alvorlighet er overskredet.

Det er grunn til å tro at EMD i vurderingen av om handlingen er tilstrekkelig alvorlig vil legge vekt på om arrestanten ble videoovervåket mens vedkommende var naken. Domstolens uttalelser rundt utføring av “strip-searches”, altså undersøkelser av naken kropp, vil i denne sammenheng være interessante. Det å bli besiktiget av flere personer kan i en viss grad sammenlignes med videoovervåking.

EMD har tidligere ansett “the procedure by which prisoners are required to undergo searches may entail treatment contrary to Article 3, as may a single strip-search”.¹³⁹ Domstolen uttalte imidlertid i samme dom at det at en person må kle av seg i andres nærvær og innta “embarrassing positions” ikke i seg selv er illegalt. Denne typen behandling vil riktignok ramme privatliv og integritet, men kan likevel være legalt når det er “necessary on occasion to ensure prison security – including the prisoner’s own security – or to prevent disorder or crime”.¹⁴⁰ Situasjoner hvor vedkommende må vise seg naken, til og med i pinlige stillinger, vil altså kunne godtas av EMD når det er begrunnet i sikkerhetsmessige hensyn, herunder hensynet til vedkommende selv. EMD vil altså kunne godta at arrestanter kles nakne for å motvirke faren for selvskadning.

Spørsmålet er imidlertid om EMD vil godta situasjoner hvor arrestanten er naken og i tillegg videoovervåkes. “Strip-searches” må i følge EMD i tillegg til å ivareta et legitimt formål også utføres “in an “appropriate manner”, so that the prisoner’s suffering or humiliation does not go beyond the inevitable element of suffering or humiliation”.¹⁴¹ Jeg har tidligere i oppgaven drøftet bruk av videoovervåking ved visitasjon, og kommet frem til at dette vil kunne være unødvendig av hensyn til helse og sikkerhet.

---

¹³⁸ Aall (2007), side 165

¹³⁹ Frerot mot Frankrike (2007), avsnitt 36

¹⁴⁰ Ibid. avsnitt 38

¹⁴¹ Ibid. avsnitt 38

Videoovervåking av visitasjonen kan dermed ikke sies å være en uunngåelig side av undersøkelsen, og vil derfor trolig ikke godtas av EMD.

Spørsmålet om hvorvidt en minimums alvorlighetsgrad foreligger vil avhenge av forholdene i den enkelte sak. Dersom myndighetene kan bevise at elektronisk overvåking er medisinsk påkrevet, og at overvåkingsreglens prosessuelle krav er oppfylt, vil det nok være rom for å gå langt i bruken av elektronisk overvåking før terskelen er overskredet. Dersom en slik medisinsk nødvendighet derimot ikke foreligger, vil domstolen sannsynligvis lettere kunne komme til å konstatere brudd på artikkel 3, særlig dersom arrestanten ble videoovervåket mens vedkommende var naken.

9.5 Er elektronisk overvåking umenneskelig eller nedverdiggende behandling?

Jeg vil nå, forutsatt at alvorlighetsterskelen er overskredet, vurdere hvilke av formene for mishandling som vil kunne være aktuelle i denne sammenheng. Det er umenneskelig eller nedverdiggende behandling som fremstår som relevant å vurdere.¹⁴²

Følelsen av å være overvåket kan fremkalle et sterkt ubehag hos mange arrestanter. Overvåkingen kan fremkalle psykisk lidelse, og forsterke denne typen lidelser dersom vedkommende sliter med dette allerede ved innsettelse i arresten. Lidelsene arrestantene vil kunne oppleve vil blant annet være i form av frustrasjon, sinne og mindreverdighetsfølelse ved å måtte finne seg i at arrestpersonalet om nødvendig mot deres vilje skal kunne observere deres kropp og handlinger.

Umenneskelig behandling kjennetegnes blant annet av “actual bodily injury or intense physical and mental suffering”.¹⁴³ De virkningene arrestanter kan oppleve som følge av elektronisk overvåking er først og fremst “mental suffering”. EMD har ved flere anledninger ansett lidelser av psykisk karakter for å oppfylle kravet til “inhuman” behandling.¹⁴⁴ De lidelser klageren er utsatt for må for å karakteriseres som “inhuman”

---

¹⁴² Behandlingen innebærer neppe tortur, se oppgavens punkt 9.3.1

¹⁴³ Kudla mot Polen (2000), avsnitt 92

¹⁴⁴ Harris (2009), side 75

ikke være like sterke som ved tortur.¹⁴⁵ Spørsmålet er imidlertid om lidelsene arrestantene påføres er sterke nok til å regnes som umenneskelige. Dette vil naturligvis måtte avgjøres på bakgrunn av de konkrete forholdene i hver enkelt sak. Praksis fra menneskerettighetsdomstolen viser imidlertid at de handlinger som karakteriseres som umenneskelige er relativt grusomme, for eksempel i form av fysiske skader.

Det er på bakgrunn av dette kanskje større grunn til å tro at elektronisk overvåking lettere vil kunne innebære nedverdiggende behandling. EMD anser nedverdiggende behandling for å være handlinger som blant annet “arouse in the victims feelings of fear, anguish and inferiority capable of humiliating and debasing them”.¹⁴⁶ Dette er konsekvenser som lett kan tenkes å oppstå som følge av elektronisk overvåking.

Særlig i de tilfeller hvor arrestanter videoovervåkes mens de er nakne, vil mindreverdighetsfølelser og ydmykelse lett kunne oppstå. Den innsatte vil kunne føle seg underlegen arrestpersonalet som har myndighet til for eksempel å foreta en kroppsvisitasjon, og disse vonde følelsene vil kunne forsterkes vesentlig dersom videoovervåking er i bruk under visitasjonen.

Handlingens varighet vil også spille inn i vurderingen av om det foreligger umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Selv om det er mye fokus på de stadige overskridelsene av maksimal sittedid i politiarresten, vil ikke disse tidsrommene på noen dager kunne sies å være langvarige sammenlignet med tidsperspektivet i flere av EMDs saker.¹⁴⁷

Dersom EMD skulle komme til at alvorlighetsvilkåret var oppfylt, er det grunn til å tro at domstolen ville mene at overvåkingen innebærer nedverdiggende behandling. Dette på bakgrunn av at overvåkingen sannsynligvis vil ha mindre alvorlige, og annerledes konsekvenser enn mange av de forholdene domstolen tidligere har karakterisert som umenneskelige. Umenneskelige lidelser medfører ofte fysiske skader. Elektronisk

---

¹⁴⁵ Ibid. side 75

¹⁴⁶ Frerot mot Frankrike (2007), avsnitt 35

¹⁴⁷ Se blant annet Van Der Ven mot Nederland (2003), avsnitt 62

overvåking vil først og fremst kunne fremprovosere ubehag, mindreverdighetsfølelse, ydmykelse, samt lignende forhold, fremfor alvorlige og grusomme lidelser.

Det er tvilsomt om alvorlighetskravet er oppfylt i forbindelse med elektronisk overvåking. Dersom formålet med handlingen var å ydmyke vedkommende eller for eksempel å fremprovosere en tilståelse, vil dette kunne tale for at det har skjedd umenneskelig eller nedverdiggende behandling. På den annen side er det imidlertid ikke slik at fraværet av et denne typen formål vil utelukke brudd på artikkel 3.¹⁴⁸ Formålet med elektronisk overvåking i arresten er ivaretagelsen av helse og sikkerhet. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med at det ikke foreligger konvensjonsbrudd, men kan likevel tale for at overvåkingen fremstår som legitim.

Krenkelsenes forholdsvis beskjedne karakter, formålet og varigheten er derfor forhold som tyder på at EMD ikke ville konstatere brudd på artikkel 3.

9.6 Delkonklusjon

Det spørsmålet som skaper mest tvil i forbindelse med artikkel 3 er hvorvidt det foreligger “a minimum level of severity”. Dette vil avhenge av de konkrete forholdene i hver enkelt sak, og det er spesielt grunn til å tro at EMD vil vurdere den innsattes helseforhold og inngrepets medisinske nødvendighet.

Artikkel 3 skal verne mot de mest graverende integritetskrenkelsene. Det er grunn til å tro at de norske reglene om elektronisk overvåking ivaretar personvern hensyn i en slik grad at krenkelser etter artikkel 3 neppe vil oppstå. Eventuell uheldig behandling vil sannsynligvis ikke være grov nok til å overskride kravet til krenkelsens alvorlighetsgrad. Dersom EMD likevel skulle komme til at det forelå brudd på artikkel 3, ville domstolen sannsynligvis karakterisert det konvensjonsstridige forholdet som nedverdiggende behandling.

---

¹⁴⁸ Jalloh mot Tyskland (2006), avsnitt 68

10 EMK art. 8 - Retten til privatliv

10.1 Innledende bemerkninger om bestemmelsen

EMK artikkel 8 første ledd slår fast at “Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”. Bestemmelsen er først og fremst et forbud mot inngrep i disse rettighetene, men kan også sies å være et påbud om å sikre dem.¹⁴⁹

Politiets arbeidsmetoder innebærer på flere måter inngrep i enkeltmenneskers privatliv. Hvis politiet stopper personer og krever å foreta visitasjon eller bringer personer inn for et opphold i politiarresten, vil dette utgjøre et inngrep i vedkommendes privatliv.¹⁵⁰ At en handling griper inn i privatlivet, er imidlertid ikke ensbetydende med at det foreligger et brudd på EMK artikkel 8.

For å konstatere hvorvidt det foreligger brudd på artikkel 8, må det vurderes om inngrepet isolert sett krenker de interesser som er beskyttet i artikkel 8.¹⁵¹ Dersom det aktuelle området er vernet av bestemmelsen, vil inngrepets lovlighet avhenge av om de kumulative vilkårene i bestemmelsens annet ledd er oppfylt. Inngrepet må altså være hjemlet i lov, ivareta et eller flere nærmere angitte formål og være “nødvendig i et demokratisk samfunn”.¹⁵² Dersom disse tre vilkårene er oppfylt, vil inngrepet i privatlivet likevel være i samsvar med retten til privatliv etter artikkel 8.

Ved tolkningen av EMDs praksis vil jeg ta domstolens tolkningsprinsipper i betraktning.¹⁵³

---

¹⁴⁹ Auglend (2004), side 473

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² EMK artikkel 8, annet ledd

¹⁵³ Se oppgavens punkt 2.8.1

10.1.1 Grensen mot artikkel 3

Artikkel 3 vil for de mest alvorlige krenkelsenes del ofte konsumere artikkel 8, men bestemmelsene kan likevel i enkelte tilfeller benyttes i konkurrans. ¹⁵⁴ Jeg viser her til drøftelsen under oppgavens punkt 9.1.1.

10.1.2 Grensen mot artikkel 5

Frihetsberøvelse innebærer krenkelse av privatlivet. Vilkårene for vurdering av om en frihetsberøvelse i seg selv er lovlig, reguleres imidlertid ikke av artikkel 8, men av artikkel 5 om retten til frihet og sikkerhet. Fordi bruken av elektronisk overvåking ikke er en naturlig og uunngåelig følge av frihetsberøvelsen, vil EMK artikkel 8 kunne komme til anvendelse ved siden av artikkel 5. ¹⁵⁵

10.2 Anvendelsesområde - Hva omfattes av “retten til privatliv”?

Privatliv er et svært vidt begrep som betegner den interesse som er vernet etter artikkel 8. Spørsmålet i denne sammenheng er om overvåking av en persons handlinger i arrestcellen griper inn i privatlivet, slik EMD bruker dette begrepet.

Korrespondanse nevnes også som en beskyttet interesse i artikkel 8, og det er den private korrespondanse som er vernet. Bestemmelsens anvendelsesområde må derfor avgrenses mot artikkel 10, som gjelder ytringer “med en ubestemt adressatgruppe”. ¹⁵⁶ Inngrepet i korrespondanse for eksempel aktuelt i forbindelse med kommunikasjon med advokat.

I politiarresten gjøres det inngrep overfor både privatliv og korrespondanse, blant annet i form av frihetsberøvelse og overvåking av samtaler. Begrepet privatliv “oppfattes som bestemmelsens hovedbegrep – det er vidt nok til å konsumere de øvrige”. ¹⁵⁷ Jeg vil av denne grunn benytte dette begrepet i den videre drøftelsen.

---

¹⁵⁴ Aall (2007), side 176

¹⁵⁵ Ibid. side 177

¹⁵⁶ Ibid. side 199

¹⁵⁷ Ibid. side 174

Privatlivet kan sies å være “en sfære hvor individet kan motsette seg at andre, det være seg private eller offentlige myndigheter, griper inn uten samtykke”.¹⁵⁸ EMD legger til grunn en bred definisjon av uttrykket privatliv, slik at også visse aktiviteter som utføres i den offentlige sfære regnes som private.¹⁵⁹ Politiarresten er i motsetning til noens hjem en del av den offentlige sfære. Elektronisk overvåking av enkeltpersoner som skjer på offentlige områder vil kunne falle inn under artikkel 8, også når overvåkingen ikke har vært skjult.¹⁶⁰

Ved avgjørelsen av om artikkel 8 kommer til anvendelse utenfor rent private situasjoner, for eksempel når noen oppholder seg i sitt eget hjem, legger EMD vanligvis vekt på i hvilken grad det er grunn til å forvente at den overvåkede handlingen skal regnes som privat.¹⁶¹ Arrestanten må befinne seg på cellen i opptil flere døgn, og dette er stedet hvor vedkommende i denne perioden utøver sitt privatliv, for eksempel sover ut rus og toalettbesøk. Selv om EMD har regnet aktivitet i politiarresten som privat, har domstolen også uttalt at arrestantens forventninger om privatliv i cellen ikke kan være avgjørende i denne sammenheng.¹⁶² Det er på bakgrunn av dette grunn til å tro at arrestanter vil ha et noe svakere vern etter artikkel 8 enn hva domstolen ellers legger opp til.

EMD har også uttalt at monitorering (altså ikke lagring av filmen) av personer på en politistasjon normalt ikke kommer i konflikt med artikkel 8, da det foreligger “a legitimate and foreseeable purpose”.¹⁶³ Hensynet til ivaretagelse av arrestanters helse og sikkerhet må i utgangspunktet kunne sies å oppfylle dette vilkåret. De norske overvåkingsreglene innebærer imidlertid lagring av materialet, slik at artikkel 8 likevel vil kunne være aktuell.

---

¹⁵⁸ Aall (2007), side 175

¹⁵⁹ P.G og J.H mot Storbritannia (2001), avsnitt 57

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² P.G og J.H mot Storbritannia (2001), avsnitt 57 og 60. Se også Ormerod (2003)

¹⁶³ Perry mot Storbritannia (2003), avsnitt 40

I saken Perry mot Storbritannia la domstolen vekt på at bildene fra overvåkingskameraet ble lagret og senere brukt som bevis i en straffesak. Også i saken Peck mot Storbritannia lå fokus på lagring og senere offentliggjøring av bildematerialet.¹⁶⁴ I disse sakene konkluderte EMD med at det forelå konvensjonsbrudd. Det er forutsatt i regelverket for bruk av arrest at overvåkingsmaterialet kan lagres og senere brukes som bevis, altså fremvising i en offentlig straffesak.

Jeg mener det er grunn til å tro at EMD ville mene at overvåkingen innebærer et inngrep i de interesser beskyttet av artikkel 8 første ledd, og derfor må oppfylle vilkårene i bestemmelsens annet ledd for å være legitim.

10.3 Hjemmelskravet

Det første vilkåret for at et inngrep i privatlivet likevel skal være lovlig er at inngrepet er “in accordance with the law”. Det gjelder altså et krav til hjemmelsgrunnlag for inngrepet i privatlivet. Den offisielle norske oversettelsen av EMK bruker uttrykket “i samsvar med loven”. EMD tillegger imidlertid uttrykket “law” en annen betydning enn den alminnelige forståelsen av begrepet “lov” innenfor norsk rettskildelære. “Law” omfatter altså mer enn kun formell lov, som for eksempel forskrift, sedvanerett administrativ praksis og rettspraksis.¹⁶⁵ EMD har uttalt at lovskravet må forstås slik at begrepet “law” omfatter “not only statute but also unwritten law”.¹⁶⁶

EMD oppsummerte i avgjørelsen Silver mot Storbritannia hvilke krav som skal stilles for at et inngrep er “i samsvar med loven”. Inngrepet i privatlivet må ha “some basis in domestic law”.¹⁶⁷

EMD krever videre at “the law must be adequately accessible”.¹⁶⁸ Dette innebærer et krav om tilgjengelighet, og en mulighet til å forstå hvilke regler som gjelder for en gitt

---

¹⁶⁴ Lomell, 2005, side 36

¹⁶⁵ NOU 2004:6, side 37

¹⁶⁶ Sunday Times mot Storbritannia (1979), avsnitt 47. Dommen gjelder artikkel 10, men uttalelsene om hva som regnes som “law” er likevel relevante.

¹⁶⁷ Silver med flere mot Storbritannia (1983), avsnitt 86

¹⁶⁸ Ibid. avsnitt 87

situasjon. EMD stiller også krav om at den rettslige normen må være “formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct”.¹⁶⁹ Regelsettet må altså være tilstrekkelig presist, slik at det er mulig, eventuelt ved hjelp av rådgivning, i rimelig grad å forutse konsekvensene av sine handlinger. Dette er med på å sette begrensninger for i hvilken grad hjemmelen for inngrep i privatlivet kan legge opp til skjønnsmessige vurderinger. “A law which confers a discretion must indicate the scope of that discretion.”¹⁷⁰ Det må altså finnes visse rammer for skjønnsutøvelsen, slik at det er en viss kontroll på resultatet av denne. Domstolen har i denne sammenheng satt som et minimumskrav at det må finnes en formålsangivelse som veiledning for skjønnsutøvelsen.¹⁷¹

Hjemmelsgrunnlaget må også være offentlig tilgjengelig og ikke for fragmentert.¹⁷² Hemmelige politiinstruksjoner vil for eksempel ikke kunne regnes som “law” i henhold til artikkel 8.¹⁷³ Dersom hjemmelsgrunnlaget i for stor grad bærer preg av fragmentering, slik at regelverket er vanskelig tilgjengelig, vil ikke EMD anerkjenne dette som “law”.

Ellers vil EMD også vurdere andre sider ved hjemmelsgrunnlaget, blant annet om dette inneholder tilstrekkelige prosessuelle garantier.¹⁷⁴ Inngrepets art vil også kunne spille inn i denne vurderingen, slik at et betydelig inngrep krever en desto klarere hjemmel.

Det avgjørende kan på bakgrunn av dette sies å være at normen er “fast etablert, offentlig og klar”, blant annet slik at vilkårlig skjønnsutøvelse unngås og hensynet til forutsigbarhet og kontroll ivaretas.¹⁷⁵

Spørsmålet er så hvorvidt elektronisk overvåking i politiarresten kan sies å være hjemlet i “law”. Overvåkingen i politiarresten er hjemlet i straffeprosessloven § 183, som

---

¹⁶⁹ Silver med flere mot Storbritannia (1983), avsnitt 88

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Olsson mot Sverige (1988), avsnitt 61

¹⁷² Kruslin mot Frankrike (1990), avsnitt 34

¹⁷³ NOU 2004:6 side 38

¹⁷⁴ Ibid. side 39

¹⁷⁵ Auglend (2004), side 473 og 474

henviser til en nærmere forskriftsregulering. Loven er offentliggjort, lett tilgjengelig og gir borgerne en klar beskjed om at slik overvåking må kunne påregnes ved innsettelse i arrest. En nærmere regulering av hvorfor og hvordan overvåkingen skal foregå, fremgår først og fremst av politiarrestforskriften, som også er et offentlig tilgjengelig dokument. Forskriften legger opp til skjønnsmessige vurderinger, for eksempel ved at vurderinger av den innsattes helseforhold vil ha betydning for adgangen til bruk av elektronisk overvåking. Forskriften setter imidlertid klare rammer rundt, og forutsetninger for, bruk av elektronisk overvåking, i form av formålsangivelse og vilkår som må være oppfylt før de enkelte tiltak kan tas i bruk.

Bruken av elektronisk overvåking er også regulert gjennom rundskriv og lokale instruksjoner. Reguleringen fremstår dermed som noe fragmentarisk og kan være noe vanskelig tilgjengelig for folk flest. Disse regelsettene gjentar imidlertid stort sett de regler som allerede fremgår av politiarrestforskriften og hjemler i seg selv ingen overvåkingstiltak. At reguleringen på området fremkommer av ulike regelsett og at interne instruksjoner er vanskeligere tilgjengelig for allmennheten vil likevel ikke ha stor betydning for i hvilken grad hjemlene er tilgjengelige og forståelige for borgerne.

Reglene for elektronisk overvåking inneholder flere former for prosessuelle garantier. Arrestanter har både klageadgang og adgang til å anmelde politiet, i tillegg til at det også finnes en rekke både interne og eksterne kontrollorganer.¹⁷⁶ Det er blant annet opprettet både sentrale og lokale arresttilsyn som skal kontrollere at blant annet reglene for elektronisk overvåking følges i praksis.

Elektronisk overvåking over flere dager er et inngripende virkemiddel. Regelverket på området fremstår imidlertid som tilstrekkelig klart til at borgerne kan forutse at slik overvåking kan forekomme i arresten. Det er på bakgrunn av dette grunn til å tro at EMD ville kommet til at rettsgrunnlaget for bruk av elektronisk overvåking i arresten er i samsvar med kravet til "law".

---

¹⁷⁶ NOU 2009:12, side 44

10.4 Formålskravet

Inngrep i privatlivet må for å være akseptabelt etter artikkel 8 ivareta et eller flere av følgende formål angitt i bestemmelsens annet ledd: “den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.”

Bruk av elektronisk overvåking i arrestcellene er begrunnet i hensynet til “helse og sikkerhet”.¹⁷⁷ Det er dermed klart at inngrepet er begrunnet i alternativet “å beskytte helse eller moral”. Praksis fra menneskerettighetsdomstolen viser at formålsangivelsen kun overprøves i begrenset grad.¹⁷⁸ I den grad formålsangivelsen prøves, skjer det særlig dersom det er sannsynlig at relevanskriteriet vil kunne misbrukes for å legitimere inngrep i privatlivet. Det er alltid en viss grunn til å frykte misbruk av overvåkingshjemler. I arrestcellene kan man for eksempel tenke seg at overvåking skjer delvis av hensyn til de ansattes sikkerhet, selv om dette ikke er det angitte formål. Det er imidlertid ikke særlig grunn til å tro at domstolen ville gå inn på en omfattende vurdering av om ivaretagelse av helse og sikkerhet fremstår som det reelle formålet. EMD vil derfor trolig komme til at formålskravet er oppfylt.

10.5 Nødvendighetskravet

Endelig er det krav om at inngrepet i privatlivet er “nødvendig i et demokratisk samfunn”. Nødvendighetsvilkåret gir seg utslag i to ulike krav som må være oppfylt for at et inngrep i privatlivet skal være lovlig.¹⁷⁹ Inngrepet i privatlivet må ha sitt grunnlag i et “sterkt samfunnsmessig behov” og det må være proporsjonalitet mellom inngrepet og de anførte formålet.¹⁸⁰ Hvor store krav EMD stiller til henholdsvis nødvendighet og proporsjonalitet, varierer fra rettsområde til rettsområde, noe som gjenspeiles i myndighetenes skjønnsmargin.¹⁸¹

---

¹⁷⁷ Rundskriv 2006/14 punkt 2.2 tredje ledd

¹⁷⁸ Se for eksempel *Leander mot Sverige* (1987) avsnitt 49

¹⁷⁹ *Auglend* (2004) side 474

¹⁸⁰ *Dudgeon mot Storbritannia* (1981), avsnitt 53

¹⁸¹ *Harris* (2009), side 13. Se oppgavens punkt 10.5.3

10.5.1 “Et sterkt samfunnsmessig behov”

EMD tolker konvensjonen slik at det må foreligge “a pressing social need”, altså et “sterkt samfunnsmessig behov” for å legitimere inngrep etter artikkel 8.¹⁸² Det må imidlertid tas i betraktning at behovet må foreligge “i et demokratisk samfunn”.

Utgangspunktet for vurderingen av nødvendighetskravet er i følge EMD de formål som fra myndighetenes side anføres som bakgrunn for inngrepet.¹⁸³ Bruk av elektronisk overvåking er begrunnet i hensynet til den innsattes helse og sikkerhet. Undersøkelser foretatt i norske politiarrester har dokumentert behovet for å sette inn tiltak for å redusere risikoen for alvorlig skade og død under innsettelse i politiarrest.¹⁸⁴ Politiet vil som ansvarlig for frihetsberøvelsen måtte ivareta den innsattes helse og sikkerhet under oppholdet i arresten. Plikten til ivaretagelse av innsattes helse og sikkerhet er derfor en uunnværlig side av reglene om pågrepelse og politiarrest, og oppfyller dermed kravet om “a pressing social need”. Dette behovet har sammenheng med opprettholdelsen av “et demokratisk samfunn”, da bruk av politiarrest er et nødvendig onde for å bekjempe kriminalitet og opprettholde ro og orden, som igjen krever ivaretagelse av arrestantenes helse.

10.5.2 Proporsjonalitet

Den andre siden av nødvendighetsvilkåret er kravet om proporsjonalitet mellom inngrepet i privatliv og inngrepets formål. Spørsmålet om proporsjonalitet innebærer i denne forbindelse en vurdering av om inngrep i innsattes privatliv i form av elektronisk overvåking bør tillates med det formål å sikre helse og sikkerhet. Overvåkingens positive og negative konsekvenser må veies mot hverandre, for å vurdere om det er forholdsmessighet mellom mål og middel.¹⁸⁵

EMDs praksis viser at domstolen foretar en relativt restriktiv tolkning av begrepet “nødvendig”. Domstolen har uttalt at ““necessary” in this context does not have the

---

¹⁸² Dudgeon mot Storbritannia (1981), avsnitt 51

¹⁸³ Se for eksempel Dudgeon mot Storbritannia (1981), avsnitt 55

¹⁸⁴ Politidirektoratet (2002), side 12

¹⁸⁵ NOU 2004:6 side 39

flexibility of such expressions as "useful", "reasonable", or "desirable".¹⁸⁶ Et samfunnsmessig ønske er dermed ikke tilstrekkelig for å legitimere inngrep, heller ikke at inngrepet vil ha en viss nytteeffekt. Inngrepet må allikevel heller ikke fremstå som unnværlig.¹⁸⁷

Elektronisk overvåking i cellene skal i følge det norske regelverket kun brukes med det formål å ivareta innsattes sikkerhet og helseforhold. Dette må være begrunnet i at overvåkingen etter sin art innebærer et sterkt inngrep i privatliv og integritet. Regelverket legger derfor i seg selv opp til en form for proporsjonalitetsvurdering, slik at elektronisk overvåking kun tas i bruk der dette er nødvendig av hensyn til bestemte formål.

Menneskerettighetsdomstolen legger i proporsjonalitetsvurderingen vekt på en rekke omstendigheter, for eksempel om det finnes "adequate and effective guarantees against abuse".¹⁸⁸ Det norske regelverket inneholder som tidligere nevnt flere rettssikkerhetsgarantier. Det er for eksempel adgang til å klage på, og anmelde politiet. Ved alvorlige hendelser i arresten, vil etterforskning igangsettes automatisk.¹⁸⁹

I tillegg til rettssikkerhetsgarantiene, har domstolen tidligere vurdert "the nature, scope and duration of the possible measures, the grounds required for ordering such measures".¹⁹⁰

EMD vektlegger altså inngrepets art, varighet og formål. Det er i den sammenheng av betydning at EMD i flere saker godtatt hemmelig overvåking som etterforskningsmetode for politiet.¹⁹¹ Varslet overvåking i arresten fremstår sammenlignet med dette som mindre inngripende. I tillegg er dette et relativt

---

¹⁸⁶ Dudgeon mot Storbritannia (1981), avsnitt 51

¹⁸⁷ Auglend (2004), side 474

¹⁸⁸ Klass med flere mot Tyskland (1978), avsnitt 50

¹⁸⁹ Påtaleinstruksen § 34-6 annet ledd

¹⁹⁰ Klass med flere mot Tyskland (1978), avsnitt 50

¹⁹¹ Se blant annet Klass med flere mot Tyskland (1978), avsnitt 50

tidsbegrenset inngrep, hvor hensynet til arrestanten selv ofte er svært fremtredende, i motsetning til ved etterforskning.

Risikoen for misbruk og offentliggjøring av overvåkingsmateriale er sentrale momenter i proporsjonalitetsvurderingen. Offentliggjøringen av kamerabildene utgjorde i Peck mot Storbritannia et uforholdsmessig inngrep i retten til privatliv. Videobildene fra åpen gate viste at Peck var i besittelse av en kniv. Kniven kunne imidlertid ikke settes i sammenheng med noen kriminell handling. Den var derimot planlagt brukt under selvmord. Domstolen la vekt på at Peck ikke hadde begått noen kriminell handling, og at dette heller ikke fremkom i forbindelse med publisering av videobildene.

En stor andel arrestanter er innbragt på bakgrunn av beruselse, og ikke straffeprosessuelle formål. Allikevel filmes disse i arresten og overvåkingsmaterialet lagres for eventuell senere bruk. Uttalelser i Peck-saken gir grunn til å tro at EMD kanskje vil se mindre alvorlig på offentliggjøring av materiale som for eksempel viser at straffbare handlinger utføres i arresten, enn dersom materialet viser strafferettslig uskyldige personer.

I en del tilfeller vil overvåking bli benyttet uten at alvorlige situasjoner oppstår. EMD legger blant annet vekt på hvilke alternative metoder som kunne tenkes brukt for å oppnå det bestemte formålet.¹⁹² Kanskje kunne elektronisk overvåking unngås i enkelte tilfeller, dersom flere arrestanter fikk tilsyn av helsepersonell. Det er imidlertid klart at overvåkingen i enkelttilfeller kan være avgjørende for arrestanters liv og helse, også der helsepersonell er tilkalt, men kan ha oversett viktige symptomer.

Det er liten tvil om at overvåking er et proporsjonalt virkemiddel i de tilfeller hvor denne faktisk er avgjørende for at alvorlige situasjoner oppdages, slik at skader og død unngås. Det er grunn til å tro at EMD mener at bruk av elektronisk overvåking fremstår som proporsjonalt for å ivareta sikkerhet og helse, forutsatt at det ligger en konkret vurdering til grunn for inngrepet.

---

¹⁹² Peck mot Storbritannia (2003), avsnitt 80

10.5.3 Betydningen av den nasjonale skjønnsmargin

Vurderingen av nødvendighetsvilkåret beror på et skjønn, og EMD har i denne sammenheng også valgt å tilkjenne de nasjonale myndigheter en viss skjønnsmargin, “a margin of appreciation”.¹⁹³ Det vil altså til en viss grad være opp til statene selv å vurdere hvilke inngrep som kan gjøres i retten til privatliv. Hvor vid denne skjønnsmarginen vil være, avhenger imidlertid av både hvilke formål som søkes ivaretatt ved inngrepet og inngrepets art.¹⁹⁴

Den statlige skjønnsmargin er ofte vid når “the state is required to strike a balance between competing interests or Convention rights”.¹⁹⁵ Vurderinger knyttet til bruk av elektronisk overvåking vil måtte balansere hensynet til personvern mot hensynet til liv og helse, slik at EMK artikkel 2 også tenkes å få betydning. Det er derfor grunn til å tro at dette er et område hvor EMD vil akseptere en vid skjønnsmargin, slik at norske myndigheters valg om bruk av elektronisk overvåking for å ivareta helse og sikkerhet vil være akseptabelt.

10.6 Er bruken av elektronisk overvåking i samsvar med artikkel 8?

Det er grunn til å tro at EMD ville konkludert med at reglene om elektronisk overvåking i arresten er i samsvar med artikkel 8. Selv om overvåkingen griper inn i den private sfære, ville nok domstolen legge betydelig vekt på at formålet med inngrepet er å beskytte arrestantene selv. På denne måten skiller overvåkingen seg betraktelig fra flere saker hvor domstolen har konstatert konvensjonsbrudd.¹⁹⁶

Dersom domstolen ble forelagt en klage på den norske overvåkingen hvor misbruk og publikasjon av overvåkingsmateriale ble påklaget, er det imidlertid grunn til å tro at det lettere ville konstateres brudd på artikkel 8. Dette gjelder spesielt dersom arrestanten var tydelig identifiserbar og ikke begikk en straffbar handling.

---

¹⁹³ Leander mot Sverige (1987) avsnitt 59

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Harris (2009) s. 13

¹⁹⁶ Se blant annet Peck mot Storbritannia (2003) og Perry mot Storbritannia (2003)

I tillegg til dette vil også den nasjonale skjønnsmargin spille inn, og gi myndighetene en viss vurderingsfrihet med hensyn til hvordan de to hensynene personvern og helse skal avveies.

10.7 Delkonklusjon

Det er grunn til å tro at også EMD ville legge størst vekt på hensynet til ivaretagelsen av liv og helse, fremfor personvern hensyn, slik norske myndigheter også har gjort i utformingen av regelverket for overvåking. Dette må forstås på bakgrunn av at liv og helse er forhold som er avgjørende for individets eksistens og for å kunne nyte godt av de øvrige rettighetene i EMK, mens krenkelser ved overvåking går ut over en mindre grunnleggende side av menneskets liv.

11 Konklusjon

Denne oppgaven har vist de vanskelige vurderinger som oppstår i forbindelse med bruk av elektronisk overvåking i arresten. Helt sentralt står avveiningen mellom ivaretagelsen av helse, sikkerhet og personvern. I de tilfeller situasjonen settes på spissen, velger myndighetene å ivareta hensynet til helse fremfor personvern hensyn. Dette er etter min mening også en riktig prioritering. Når politiet velger å gripe inn overfor personer, er det deres ansvar at vedkommende ikke tar skade av arrestoppholdet. Dette er selvfølgelig i arrestantenes interesse.

Arbeidet med oppgaven har imidlertid vist at det er sannsynlig at også andre hensyn enn ivaretagelse av arrestanters helse ligger bak ønsket om overvåking, og særlig lagring av overvåkingsmateriale. Jeg har fått inntrykk av at politiet har et ønske om å kunne dokumentere sine egne handlinger dersom det oppstår skade eller død under et arrestopphold. Dette kan være forståelig. Politiet ønsker ikke at alvorlige hendelser skal oppstå, men det er også slik at ingen, heller ikke polititjenestemenn eller arrestforvarere, liker å få skylden for noe vedkommende ikke kan stilles til ansvar for. Det problematiske er imidlertid at det er arrestanter flest som får lide for dette ønsket om å dokumentere handlinger ved tilfeller av skader og død, som heldigvis oppstår relativt sjelden. Dette gjør at det i alle fall burde fremgå av formålsangivelsen i forskrift og rundskriv at dette ønsket om dokumentasjon er en motivasjonsfaktor bak overvåking og lagring av materiale, noe det ikke gjør i dag.

Uansett om man mener at forholdet mellom overvåkingens fordeler og ulemper er proporsjonal og at personvernet er godt nok ivaretatt, ville det vært naturlig med en mer tydelig drøftelse av problematikken. Det er for eksempel gjort i forbindelse med regler om bruk av hemmelig overvåking i mistenktes hjem. Både de positive og de negative sider bør komme tydeligere frem, både i nasjonale forarbeider og juridisk litteratur, men også i den internasjonale debatten. Det har riktignok vært noe mer fokus på behovet for kontroll- og tilsynsorganer de senere årene, og dette er også forhold som EMD legger

stor vekt på. Jeg etterlyser imidlertid flere prinsipielle drøftelser og en tydeligere anerkjennelse av at elektronisk overvåking i politiarresten gjør store inngrep i den personlige integritet hos de som allerede befinner seg i en svært vanskelig situasjon.

12 Litteraturliste

Bøker

- Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess, samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer, 4.utg. Oslo, 2009*
- Auglend, Ragnar L, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug *Politirett, 2. utg. Oslo, 2004*
- Hjulstad, Håvard og Lars Sødal *Bokmålsordliste, 1. utg. Oslo, 2002*
- Jebens, Sverre Erik *Menneskerettigheter i straffeprosessen 1.utg. Oslo, 2004*
- Kjølbros, Jon Fridrik *Den Europæiske Menneskerettigheds Konvention – for praktikere 1. utg. København, 2005*
- Schartum, Dag Wiese og Lee A. Bygrave *Personvern i informasjonssamfunnet – En innføring i vern av personopplysninger, 1. utg. Bergen, 2004*
- Aall, Jørgen *Rettsstat og menneskerettigheter 2. utg. Bergen, 2007*

Bøker med flere enn 3 forfattere

- Jusleksikon* Jon Gisle et al. 2. utg. Oslo, 2005
- Law of the European Convention on Human Rights* David Harris et al. 2. utg. New York, 2009

Artikler

- Datatilsynet *Når har du lov til å overvåke med kamera? En femtrinns veiledning.* 2004.
<http://www.datatilsynet.no/upload/Dokumenter/publikasjoner/brosjyrer/kamoverv.pdf>
(Sisert 17.11.2010)
- Mork, Heidi Lomell *Videoovervåking og menneskerettigheter.* Oslo, 2005. <http://www.idunn.no>
(Sisert 15.11.2010)
Finnes også i Nordisk Tidsskrift for Menneskerettigheter 2005/01.
- Ormerod, David *Police Cells and Unwanted Bugs.* 2003.
<http://home.heinonline.org/>
(Sisert 08.09.2010)
- Sandvig, Jenny *To av tre sitter for lenge på glattcelle.* Oslo, 2010.
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article3683474.ece> (Sisert 16.11.2010)

Waal, Helge *Tragedier i glattcellen*
Tidsskrift for Den Norske Legeforening nr.8
2003;123:1047
http://www.tidsskriftet.no/?seks_id=792851
(Sisert 16.11.2010)

Rapporter

Politidirektoratet *Rapport politiarrestprosjektet*, Oslo, 2002

Schartum, Dag Wiese *Personvern og trafikkikkerhetsteknologi*,
Complex nr. 4/2010, Senter for
rettsinformatikk, Oslo

Lover

2000 Lov om behandling av personopplysninger
(personopplysningsloven) av 14.04.2000 nr. 31

1999 Lov om styrking av menneskerettighetenes
stilling i norsk rett (menneskerettsloven) av
21.05.1999 nr. 30

1995 Lov om politiet (politiloven) av 04.08.1995 nr.
53

1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker
(straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr. 25

Forskrifter

2006 Forskrift om bruk av politiarrest
(politiarrestforskriften) av 30.06.2006 nr. 749
<http://www.lovdatab.no> (Sisert 15.08.2010)

2000 Forskrift om behandling av personopplysninger (personopplysningsforskriften) av 15.12.2000. nr. 1265 <http://www.lovdata.no> (Sisert 24.08.2010)

1990 Alminnelig tjenesteinstruks for politiet (politiinstruksen) av 22.06.1990 nr. 3963 <http://www.lovdata.no> (Sisert 24.08.2010)

1985 Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (påtaleinstruksen) av 28.05.1985 nr. 1679

Rundskriv

Politidirektoratet rundskriv RPOD-2006-14 Bruk av politiarrest <http://www.lovdata.no> (Sisert 18.06.2010)

Interne retningslinjer

Hedmark politidistrikt Hedmark politidistrikt: Oppgaveløsning og Tjenesteutøvelse – Arrestinstruks

Politiets materielltjeneste Kravsspesifikasjonen – Teknisk løsning for politiets sentralarrest (Overføring av lyd og bilde, registrering av kontroll av arrestant). Årstall ukjent.

Dommer

Rt. 2005 side 1718 Hentet fra <http://www.lovdata.no> (Sisert 10.11.2010)

Odelstingsproposisjoner

Ot. prp. nr. 25 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (kontaktforbud med elektronisk kontroll, endring av saksbehandlingsreglene for besøksforbud mv.)
<http://www.regjeringen.no/pages/2139159/PDFS/OTP200820090025000DDDPDFS.pdf>
(Sisert 06.08.2010)

Ot. prp. nr. 79 (1998-99) Om lov om midlertidig endring i politiloven (utvidet adgang til visitasjon)
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/otprp/19981999/otprp-nr-79-1998-99-.html?id=159987>
(Sisert 15.11.2010)

Norges offentlige utredninger

NOU 2009:15 Skjult informasjon - åpen kontroll
Metodekontrollutvalgets evaluering av lovgivningen om politiets bruk av skjulte tvangsmidler og behandling av informasjon i straffesaker

NOU 2009:12 Et ansvarlig politi
Åpenhet, kontroll og læring

NOU 2009:1 Individ og integritet
Personvern i det digitale samfunnet

NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern
Politimetoder i forebyggende øyemed
<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/20042004/006/PDFS/NOU200420040006000DDDPDFS.pdf>
(Sisert 02.09.2010)

Høringsuttalelser

Høringsuttalelse (2007) Datatilsynets høringsuttalelse – Endringer i politiloven straffeprosessloven og forvaltningsloven

Høringsuttalelse (2010) Datatilsynets høringsuttalelse - NOU 2009:12 – Et ansvarlig politi- åpenhet, kontroll og læring
<http://www.datatilsynet.no/upload/hoering/2010/Microsoft%20Word%20-%202009-01555-2%20H+%C2%A9ring%20-%20NOU%202009-12%20Et%20ansvarlig%20politi%20-%20Eval%C3%94%C3%87%C2%AA.pdf>
(Sisert 10.11.2010)

Høringsuttalelse (2010) Politidirektoratets høringsuttalelse – NOU 2009:12 – Et ansvarlig politi – åpenhet, kontroll og læring
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_721.pdf
(Sisert 05.11.2010)

Internasjonale konvensjoner

Europarådets torturkonvensjon	European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 26.11.1987
FNs torturkonvensjon	Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 10.12.1984
Wien-konvensjonen om traktatretten	Vienna Convention on the Law of Treaties, 23.05.1969
Den europeiske menneskerettighets- konvensjon	Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 04.11.1950

Dommer fra Den Europeiske Menneskerettighetsdomstol

Samtlige dommer fra EMD er hentet fra

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>

Frerot mot Frankrike	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 12.06.2007
Jalloh mot Tyskland	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 11.07.2006
Nevmerzhitsky mot Ukraina	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 05.04.2005

Perry mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 17.07.2003
Van Der Ven mot Nederland	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 04.02.2003
Peck mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 28.01.2003
P.G. og J.H. mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 25.09.2001
Valasinas mot Litauen	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 24.07.2001
Sevtap Veznedaroğlu mot Tyrkia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 11.04.2000
Kudla mot Polen	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 26.10.2000
Selmouni mot Frankrike	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 28.07.1999
Kruslin mot Frankrike	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 24.04.1990
Olsson mot Sverige	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 24.03.1988
Leander mot Sverige	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 26.03.1987

Silver med flere mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 24.10.1983
Dudgeon mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 22.10.1981
Klass med flere mot Tyskland	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 06.09.1978
Irland mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 18.01.1978
Sunday Times mot Storbritannia	Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Strasbourg, 26.04.1979

Rapporter fra Europarådets torturkomité

- Torturkomiteens rapport 2005   Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 3 to 10 October 2005
<http://www.cpt.coe.int/documents/nor/2006-14-inf-eng.htm> (Sisert 02.09.2010)
- Torturkomiteens rapport 1999   Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 13 to 23 September 1999
<http://www.cpt.coe.int/documents/nor/2000-15-inf-eng.htm> (Sisert 02.09.2010)
- Torturkomiteens rapport 1997   Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 17 to 21 March 1997
<http://www.cpt.coe.int/documents/nor/1997-11-inf-eng.htm> (Sisert 02.09.2010)

Torturkomiteens rapport
1993

Report to the Norwegian Government on the visit to Norway carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 June to 6 July 1993

<http://www.cpt.coe.int/documents/nor/1994-11-inf-eng.htm> (Sisert 02.09.2010)

Norske myndigheters tilsvaer til torturkomiteen

Norske myndigheters
tilsvaer til torturkomiteen,
1993

Response of the Norwegian Government to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Norway from 27 June to 6 July 1993

<http://www.cpt.coe.int/documents/nor/1994-12-inf-eng.pdf> (Sisert 02.09.2010)

Brev og korrespondanse

Brev

Fra Romerike politidistrikt til Sivilombudsmannen, *Tilbakemelding på oppfølging*, 22.03.2010

Brev

Fra Sivilombudsmannen til Romerike politidistrikt, *Oppfølging av ombudsmannens besøk 29.oktober 2009*, 17.02.2010

Brev

Fra Datatilsynet til Politidirektoratet, *Vedrørende fjernsynsovervåking i politiarrestene*, 08.06.2006

Brev Fra Politidirektoratet til Datatilsynet, *Forhold
vedrørende fjernsynsovervåking i
politiarrestene*, 11.04.2006

Brev Fra Datatilsynet til Politidirektoratet,
Fjernsynsovervåking i politiarrestene,
17.03.2006

Personlige meddelelser

Samtale med Odd Arild Jacobsen ved Hedmark politidistrikt, 07.09.2010